म. ग्रं. सं. ठाणें
विषय काव्य
सं. क्र. १५४७०

अस्मिता

संपादक
बाबा मोहोड

REFBK-0011955
REFBK-0011955

३९८५८

वि: काव्य

२५६८ नों: दि: 30/9/2/६१

दि. 30/9/2/६१

मराठी ग्रंथ संग्रहालय, ठाणे. स्थळप्रत.
अनुक्रम ३१८५५ .... वि: काव्य ....
क्रमांक .... १५४८ .... नों: दि: ३०/९/२/८१

प्रातिनिधिक काव्यसंग्रह

REFBK-0011955
REFBK-0011955

अस्मिता

११८५५

संपादक :
बाबा मोहोड

वंदन प्रकाशन
माधान, जि. अमरावती

मूल्य २॥ रुपये

प्रकाशक :
सौ. विमल मोहोड
मंगलधाम, माधान
जि. अमरावती (महाराष्ट्र)

सर्व हक्क प्रकाशकाधीन

मुद्रक :
सौ. सरस्वतीबाई मोहनी
'विकास मुद्रा-मंदिर'
धरमपेठ,
नागपूर १

अस्मितेच्या निमित्ताने

महाराष्ट्राच्या एकीकरणाचा हा मंगल-काल आहे. यावेळीं प्रत्येक मराठी माणूस भावनात्मक ऐक्यासाठी आसुसला आहे. अधीर झाला आहे. मराठी मनाची ही आतुरता घागरच्या प्रकाशनानंतर तीव्रतेने माझ्याहि निदर्शनास आली. घागरबद्दल महाराष्ट्राच्या कानाकोपऱ्यांतून मला जीं पत्रें आलीं त्यांतून हीच भावना प्रामुख्याने व्यक्त झाली होती. घागरसाठी घातलें गेलेलें विदर्भाच्या मर्यादेचें कुंपण कुणालाच आवडलें नव्हतें. या पत्रांनी माझ्या मनांतली सलहि अधिकच तीव्र झाली; आणि घागरच्या यशापयशाचा आढावा न घेतांच अस्मितेच्या संपादनाची मीं तयारी केली.

अस्मितेचें संपादन करीत असतांना घागरपेक्षा अधिक अडचणी समोर आल्या. त्यामुळे अस्मितेचें काम वेळेवर होऊं शकलें नाही. जवळ जवळ दोन महिने उशिरा तें काम हातावेगळें होत आहे. या काळांत अस्मितेमधील कविमित्रांची तितिक्षा किती ताणली गेली असेल याची मला कल्पना आहे.

प्रस्तुत कविता-संग्रह म्हणजे महाराष्ट्राच्या एकशे पंचवीस कविमित्रांचा भावनात्मक मेळावा. या मेळाव्यांत कुसुमाग्रज-सोपानदेवांसारख्या प्रथितयशवंतांपासून तों उमेदवार कविमित्रांपर्यंत बहुतेक सर्वांच्या कविता समाविष्ट आहेत. अर्थात ज्येष्ठांची उपस्थिति आहे ती नवोदितांच्या पाठराखणीसाठी.

कविता म्हटली की तेथे नवेंजुनें हटकून आणलें जातें. पण तो वाद खरोखरीच निर्जीव आहे. महाराष्ट्राच्या मातींत नवकविता आता शिल्लक उरली नाही. नव-कवितेंतलें 'नवें' मराठीने पचवून टाकलें आहे. सुरुवातीला कोणताहि काव्यप्रकार 'नवा' असतो. पण कालांतराने त्याचीं सारीं 'व्यवच्छेदक लक्षणें' परिचित होत जातात आणि 'नवपणा' गळून पडतो. नवापैसा जसा सुरुवातीला 'नवा' पण व्यवहारांत रुळल्यावर केवळ 'पैसा' उरतो तसेंच कवितेचें. कविता केवळ कविता असते. ती केव्हाच जुनी किंवा नवी नसते. चिरनूतनता हेंच तिचें मूळ स्वरूप आहे.

कविता जगत असते ती भावावर. ध्वनि हा तिचा आत्मा आहे. रसाचा केव्हाच तिने विरस केला आहे. शब्द आणि प्रतिमा ह केवळ तिच्या भाव-आविष्काराचीं साधनें उरलीं आहेत. परंतु नव्याने प्रयत्न करणारे कविमित्र या वस्तुस्थितीकडे पाठ फिरवितात. ते शब्दांच्यामागे धावतात. अपरिचित प्रतिमांचीं सोनेरी पाखरें धरूं बघतात. पण ती सारी मृगजळांतली धावपळ ठरते. याचीं उदाहरणें अस्मितेंतसुद्धा विपुल सापडतील. उदाहरणादाखल श्रीनाथ सिंगरू यांची 'अबोला' (पृ० २६) ही कविता घ्या.

कविता सुंदर आहे. कवितेंत कवीने आपली विरह-भावना उत्तम प्रकारें व्यक्त केली आहे. पण शेवट करतांना कसा गोंधळ उडाला आहे पहा :

स्वर-लहरी मग विरून जाव्या
आणि उरावी आर्त स्तब्धता
नभीं उडावें शुभ्र कबूतर
करपाशीं तूं मुसमुस करतां !

कुठूनतरी कवीने 'शुभ्र कबूतर उडविलें आणि वाचकाचें अवधान कवितें-तून बाहेर खेचलें. अशा वेळीं वाचकाच्या मनावर फार विचित्र ताण पडतो. एकीकडे कवितेंतला भाव मनांत साठविण्यासाठी तो अधीर झालेला असतो आणि दुसरीकडे इच्छा नसतांनाहि त्याचें मन 'शुभ्र कबूतरामागे' धावत असतें. पृ० ३२ वरील 'नको' या कवितेंतसुद्धा कवीला काय सांगायचें आहे याचें वाचकाला कोडें पडतें. या दोन कवितांचे उल्लेख मीं वानगीदाखल केले आहेत. या कवितांना नव-

काव्याचे फसलेले प्रयत्न म्हणतां येणार नाही; पण नव-कवितेच्या आकर्षणामुळे त्यांची दिशाभूल झाली आहे हें निश्चित.

नवल घडे जें तुला सांगु का
जीत तुझी रे मला न कळलें
सोडवितां तव अवघड गुंफण
तुझ्या बंधनीं मीच गुंतलें !

सौ. पुष्पलता बापट यांनी वेगळ्या संदर्भांत लिहिलेल्या या ओळींप्रमाणें अशा कवींची स्थिति होते.

'निरांजनांत हासते' ही एक बारा ओळींची चिमुकली कविता. तिच्या पहिल्या दहा ओळी कशातरी एकमेकींच्या आधाराने उभ्या आहेत. परंतु

ओली कापसाची ज्योत
निरांजनांत हासते (पृ० ४५)

या दोन ओळींचा आधार मिळतांच ती ताठ उभी राहिली आहे. 'थेंब' (पृ० ४०) 'झालास पाठमोरा' (पृ० ५५) 'अहिल्या' (पृ० ६८) 'याचना' (पृ० ८०) या कवितांतूनसुद्धा अशाच प्रकारची चमक नजरेंत भरते.

एकंदरींत अस्मितेचें अंतरंग असें आहे. नवोदितांनी प्रथितयश कवींचा मागोवा घेत आपली पायवाट धुंडाळल्यास यांतूनच उद्याचे कितीतरी कवि आकार घेतील; किंवा त्यांनी सोनेरी पाखरांचा ध्यास घेतल्यास विफलतेशिवाय त्यांच्या वाटचाला कांही येणारहि नाही.

अस्मितेच्या निमित्ताने माझ्या नवोदित कविमित्रांजवळ स्नेहाच्या दोन गोष्टी बोलायच्या होत्या त्या बोललों. अस्मितेंत कांही कमी असेल तें माझें आणि श्रेयस्कर असेल तें कविमित्रांचें. अधिकार नसतांना केलेला हा प्रपंच महाराष्ट्र–माऊलीच्या दरबारांत रुजू होवो एवढीच या क्षणीं माझ्या मनांत आशा आहे.

मंगलधाम, माधान
स्वातंत्र्यदिन १९६१

बाबा मोहोड

अनुक्रमणिका

०००००

	पृष्ठ		पृष्ठ
कुसुमाग्रज	९	गावंडे, महादेव	२५
कुळकर्णी, वि. म.	१०	सिंगरू, श्रीनाथ	२६
चौधरी, सोपानदेव	११	पुंजे, देवीदास	२७
खापर्डे, ब. ग.	१२	देशपांडे, मधुसूदन	
शरच्चंद्र		कुळकर्णी, नागेश	२८
पंडित, भवानीशंकर	१३	साळुंके, शिवाजी	२९
देशपांडे, गु. ह.	१४	सरोदे, बजरंग	
पाठक, या. मु.		सराफ, पद्माकर	३०
शेंडे, ना. रा.	१५	हिर्लेकर, रामकृष्ण	
सरपटवार, ना. मा.	१६	नित्यानंदांकित	३१
संजीवनी	१७	काशीकर, ना. द.	३२
लिमये, सौ. उषा		खोंगल, वि. तु.	
हूड, ना. ना.	१८	धुळधर, न. रा.	३३
दीक्षित, वसंत	१९	महाले, नीळकंठ	
निकम, कृ. ना.	२०	सुभेदार, सौ. सरस्वती	३४
काळे, भाऊराव	२१	सुमनानुज	३५
विगम, वा. ना.	२२	जाणे, भानुदास	
मोहोड, पंजाब	२३	रघुवंशी भरतकुमार	३६
देशमुख, प्र. रा.		भोयर, माणिक	
सरताबे, बिष्णु	२४	खंडागळे, खं. म.	३७
साधु, ज्ञानेश्वर	२५	कुसुमानंद	

	पृष्ठ		पृष्ठ
काटे, ल. प.	३८	डोंगरे, रमेश	५३
देशमुख, जे. बी.		माटे, सी. एच्.	५४
वैराळे, गो. रा.	३९	चौधरी, तुळशीदास	
देशपांडे, अरविंद	४०	फडणवीस, कु. शैला	५५
खोकले, मधु		एदलाबादकर, कु. नलिनी	
नवरे, लक्ष्मण	४१	सदाफळे, देवीदास	५६
बुटले, ना. रा.		माहुलकर, स. रा.	५७
चौधरी, कृष्णा	४२	पारखी, यशवंत	५८
लोखंडे, मा. बा.		पिंगळे, प्रभाकर	५९
लिमये, कु, आशा	४३	मांदाडे, नीळकंठ	६०
आठल्ये, वामन	४४	राऊत, भास्कर	६१
अभ्यासक		राठी, जीवनकुमार	६२
मार्कंड, संभाराव	४५	कृष्णकुमार	
जोशी, भास्कर		बुटे, पुरुषोत्तम	६३
कमलबंधू	४६	सोनारे, श्याम	६४
उपासक		बापट, सौ. पुष्पलता	६५
गावंडे, बाबा	४७	सोनोरीकर, रामकृष्ण	६६
पुरोहित, वि. द.		देशमुख, ह. मा.	
गुलधे, सुधांशु	४८	भागवत, विद्याधर	६७
देशमुख, गणेश		बोबडे, केशव	६८
सदाफळे, श्री. ब.	४९	कायंदे, ज. य.	
हाते, केशव		करमरकर, वसंत	६९
महाले, मनोहर	५०	पाटील, भीमराव	
पाठक, राजाराम		चौधरी, प्रा. भानु	७०
पिंगळे, वसंत	५१	उखळकर, सदानंद	
पाटेकर, सु. फ.	५२	दाणी, सौ. सुशीला	७१
लामकाने, बळवंत		कोसटवार, गो. ग.	७२
जावरकर, प्रभाकर	५३	पाटील, वि. का.	

	पृष्ठ		पृष्ठ
मुंगशीकर, गोविंद	७३	देव कु. पद्मावती	८०
राजदत्त	७४	कोळी, ए. बी.	८१
व्यास, व्ही. आर्.	७४	अंबाडकर, शेषराव	
पाटील, नारायण	७५	पाठक, अरविंद	
पाटील, शंकर		वराकर, अविनाश	८२
बांबल, नारायण	७६	ढोले, नीलकांत	
ढोके, माणिक		चौधरी, सर्जेराव	८३
पळनीटकर, ह. वि.	७७	भाकरे, अजाब	
आडकिने, नीळकंठ		काशीकर, वा. रा.	८४
धामणकर, बाळ	७८	शांतानुज	
लाडसे, कृष्णा		खवले, विनायक	८५
सोनोने, वि. च.	७९	बाबा मोहोड	
विश्वास			

अस्मिता–पारितोषिक–विजेते

१.	श्री. विद्याधर भागवत, सावंतवाडी	प्रथम पारितोषिक २५ रु.
२.	कु. पद्मावती देव, नागपूर	द्वितीय पारितोषिक १५ रु.
३.	श्री. मधुसूदन देशपांडे, आष्टी	तृतीय पारितोषिक १० रु.

अ स्मि ता

देणगी

कुसुमाग्रज,
नासिक

तुझ्या सावलींत विसावला जीव
उमले राजीव चांदण्यांत

युगायुगाची रे मावळे झाकळ
हृदयीं उजळ कांही भासे

आकाशाचीं फुलें शृंगारत रात
आली अंधारांत माझ्याकडे

अंतरींचें गूढ उकलले धागे
जीवित हो जागे थरारोनी !

धुक्यांतून नादे पैंजणांचा रव
स्वप्नाशांचा नव जमे मेळा

तुझ्या स्पर्शें झाले गंजलेले क्षण
सुवर्णाचे कण जादूगारा

पाखरांच्या परी गीत आलापीत
गेले झंकारीत जीवनास

जीवनच सारें मुखरित झालें
अणूरेणू न्हाले संगीतांत

आणि आज पुन: अज्ञानांत जाशी
उरे माझ्यापाशीं देणगी ही

तर्जनी हो दूर तरी वीणेवर
राहतील स्वर रेंगाळत !

लेखणी

प्रा. वि. म. कुळकर्णी
सोलापूर

माझ्या मुलाची लेखणी आहे येथे पहुडली
अर्धा तुटका हा टांक त्याची छोटीशी जिभली
दौत उघडीच राहे तिचें उपडे टोपण
फडफडणारीं पानें स्वस्थ राहिलीं थकून
—बाळ झोपला तसाच धडा अर्धा वहीवर
आतां स्वप्नांत असेल रंगलेला 'छोटा वीर'

आतां असेल जाहलें अर्धें शतक काढून
किंवा पतंग कोणाचा दिला असेल काटून
आतां कोणी वर्गमित्र गळ्यामधें घाली गळा
कोणी असेल दावीत चिंच, जांभूळ, आवळा
आतां असेल आईच्या झोंबाझोंबी पदराशी
तिच्या रागाला लटक्या कोण हसतो मनाशी !

अर्धे विलग हे ओठ पुटपुटती मधेंच
काय मारितात हाक 'दादा' म्हणून मलाच?
—बाळा तुला काय हवें? दचकसी कां झोपेंत
आहे बरें मी पाठीशीं माझा एकुलता हात !
पंख दिले तुझ्यासाठी देवाने हे मला वाटे
चोच दिली तुझ्यासाठी चारा शोधू कुठे कुठे !
बाळा झोप रे निवांत तुझ्यासाठी माझे बाहू
आहेत हे बळकट नको बावरला राहूं !

—तुझी लेखणी उद्याला होवो माझ्याहून मोठी
सांग पुढच्या पिढीला खोल जीवनाच्या गोष्टी
माझें अपुरें तुझ्यांत जावो बाळा पूर्णतेला;
समईने ओवाळिलें आज बाळसूर्या तुला !

अनुक्रम ३८८९० वि:
क्रमांक १५४८८ नों: दि: ३०।१२

वठलेला वृक्ष

सोपानदेव चौधरी,
नासिक

वठलेला वृक्ष याला
वठलेला बोलू नका
पाना–फळांचीं गणितें
बोलण्याने तोलू नका

याच जीर्ण बुंध्यावरी
पूर्ण डिऱ्या टरारल्या
आणि फुलां–फळांतुनी
किती राई फळा आल्या

वठलेला वृक्ष तुम्हां
जरी दिसे हा उदास
इथे आहे दडलेला
वठण्यांत इतिहास

अहो, नटणें क्षणिक
त्यांत गाजावाजा आहे
इथे नटण्याहुनीहि
वठण्यांत मजा आहे

वठण्याचें हें गुपित
देत जीवन–जागृति
वठलेला वृक्ष मज
आणी वठणीवरती !

काळजाची काजळी

प्रा. ब. ग. खापर्डे,
अमरावती

हृदयाची वात आंत तेवत आहे.
कधी शांत जळे कधी फडफडे
कधी तडफडे दुःखाच्या वाऱ्याने !

शांत ही जळे प्रकाश तेव्हां मिळे
जेव्हां फडफडे करी तैं गोंधळ
कधी मंदावते आणि ही टाकिते
बाहेर भयानक काळें काळें काजळ!

शांत असे तेव्हां शुभ्र दे कविता
शांतवी जी चित्ता हर्षही जी दे
फ ड फ डे तेव्हां रंग कितीतरी
परी बि घ ड ते जेव्हां तिची परी
भरे अभ्यंतरीं धूरच धूर !

काजळी धरतो तेव्हां हा कोनाडा
होतें काळेंकाळें आंतून सारें
काळ्या वृत्तीमधून काळी काळी कविता
काळजाची काजळी दुःखाची कविता !

o

o o o o

अक्षर फूल

शरच्चंद्र,
अमरावती

आज माझ्या वेदनेला
एक अक्षर फूल आलें
मृदुल एकेका दलाचें
पोत अश्रूंनी न्हालें

एक केसर-बंध झाकी
एक अंबर-वस्त्र ल्यालें
पूर्ण पण निस्तुल मधाच्या
परिमलाचें रूप घ्यालें

शुक्त पाषाणांत वेदन
मुक्त संवेदित जहालें
कल्प-स्वप्नीं स्वप्न होतें
तें अथांगांतुन पहालें

ग र्भ श क्ती ची शलाका
सख्त भू भेदून चाले
बकुल स्वसितांना लपेटुन
तेज मातींतून बोले !

शरच्चंद्र,
अमरावती

o o o o

सरितेस

भवानीशंकर पंडित,
नागपूर

वाकवाकुनी 'प्रेमा' माझी
स्वप्नें पाही सरितेमाजीं
थुइथुइ थुइथुइ प्रवाह वाहे
शांत, संथ, किति निवांत आहे!

प्रकाश, छाया, छटा यांतुनी
तरंगांतुनी, तुषारांतुनी
दिसे पुढ्यांतच तिला आपुलें
प्रसन्न सुंदर बिंब उमटलें!

बिंबाला त्या चुंबुन अपसुक
लहरि तुझ्या या जाता नाजुक
सतत तुझ्या मधुमर्मरनादें
'प्रेमे' ला कर कथन, तूं नदे !

कीः ' माझ्याही हृदयीं कायम
तेंच बिंबलें बिंब मनोरम '

मारुनी मन मारिली हाक
आला न परंतु आर्त हाकेस
लाविले डोळे बघण्या तुला
पापण्याआड अंधार दडला

उघडी दृष्टि बघते सृष्टि
भरकटे मन भलत्या पाठी
थांबुनी जागीं घेतला कानोसा
येईना परंतु चहाळ थोडासा !

थांबलें थांबे ना थोपलें थोपे ना
स्थिरपणासाठी स्थिरलें थारे ना
थोडासाही 'थो' लागेल जर
कल्पांतापर्यंत राहील धीर !

'थो'

गुणवंत हनुमंत देशपांडे,
वाटखेड

○ ○ ○ ○ ○

हिंदोल

यादव मुकुंद पाठक,
वरूड

जीवनाच्या फांदीवर
शरीराचा हा हिंदोल
आत्मा घेई झोके, बोले–
कवनाचे गोड बोल

व्य व हा र भू मी व र
करी ताडन विशेष
उंच उंच झोका जाई
तों तों आत्म्याला संतोष

कुरकुरे का हिंदोल
काचावला कोठेतरी
झोके मंदावले आज
मुग्ध जाहली वैखरी !

हितगूज

ना. रा. शेंडे,
नागपूर

सखे, तुझ्या बिल्लोरी काचेवर
माझ्या मूर्तीची घडण
तुझ्या अश्रूंच्या धारेवर
माझ्या स्मृतीची चढण

सखे, तुझ्या साडीच्या काठावर
माझ्या भोगांचें स्मरण
तुझ्या चोळीच्या बुटीवर
माझ्या देहाचें लोळण

सखे, तुझ्या अंगाच्या कांतीवर
माझ्या दृष्टीचें वळण
तुझ्या गालाच्या तीळावर
माझ्या शब्दांचे चरण

सखे, तुझ्या भालींच्या टिळ्यावर
माझ्या मुक्तीचें धरण
तुझ्या पायांच्या तळावर
माझ्या क्लेशांचें दहन

सखे, तुझ्या ओठांच्या सीमेवर
माझ्या ओठांचें बंधन
तुझ्या नेत्रांच्या फेकीवर
माझ्या प्रीतीचें नर्तन

तुझ्या श्रांतशा अंकावर
माझ्या व्यथांचें मीलन
तुझ्या मैत्रीच्या वाटेवर
माझ्या आत्म्याचें दर्शन !

स्मृतीचें तर्पण

ना. मा. सरपटवार,
वणी

सोन्याचा संसार गृहिणी सुंदर
पांगळा श्रीकृष्ण रांगे घरभर

दुधासाठी त्याला घेतली मी गाय
अर्धांगीचा हर्ष अंतराळीं जाय

काढोनिया धार नेतां चरावया
परते मधून वत्साला पहाया

त्रासला गोपाळ देई तिला मार
दिसली नयनीं तिच्या अश्रु-धार

होऊन हताश जड पावलांनी
सोडून वत्साला निघाली ती वनीं

जड तिची काया जड तिचें मन
द्रवलें हृदय दृश्याने दारुण

आठवली आई आठवलें प्रेम
असेंच बळाने नेई तिला यम

खपली निघाली स्मृती जागवून
अश्रूंनीच केलें स्मृतीचें तर्पण!

हें जर असतें तीर नदीचें
उन्मन असता वारा
असता जर का आभाळावर
हसरा चंद्र नि तारा

असतें जर का फुलाफुलांचे
समरसलें निःश्वास
असतें जर का विहंगमांनी
गंफियले स्वरपाश

असते जर का नेत्र जगाचे
क्षणभर तरि मिटलेले
तर असतें रे स्वप्न आपुलें
जीवन होऊनि आलें

त्या स्वप्नांचा विमल गंध मी
किती सेविला असता
जगीं मिरविलें असतें होऊन
गंधदिवाणी कविता!

हें जर असतें

संजीवनी,
पुणें

○ ○ ○ ○ ○

विरलेला क्षण कधी
सांग आलाय परत ?
बोललेला शब्द सांग
कसा लपेल ओठांत ?

सुटलेला तीर कधी
सांग येईल भात्यांत?
दळलेला दाणा कधी
साकारेल का जात्यांत ?

किती शिवाल आकाश

सौ उषा लिमये,
नागपूर

गळलेलें पान कधी पुनः लागेल वेलीस
लाभेल का बाल्य पुनः जरठल्या शरीरास ?

विसरतों हेंच सारें जीवनाच्या पसाऱ्यांत
तुटलेलें पीस जातों खोवण्यास पिसाऱ्यात

ऐहिकाच्या आकांक्षेत परमार्थ विरे अंतीं
अशाश्वताच्या फेऱ्यांत शाश्वताला मूठमाती

असे अनंत प्रमाद पश्चात्ताप मागाहून
किती शिवाल आकाश नवां ठिगळें लावून ?

सौ. उषा लिमये,
नागपूर

० ० ० ०

०

विषकुंभ

ना. ना. हूड,
यवतमाळ

तेव्हां प्रेमिक ते अनेक जमले सारे तुझ्या भोवती
रूपाने अनवद्य सुंदर असे अम्लान मोठे किती
कोणाच्या अयुतां अलंकृति अती अंगावरी राजती
कोणी भेटि 'अनर्घ्य अर्पित तुला; वा रत्नराशीप्रती
'आतां हा विषकुंभ जो कुणि अहा प्राशील आनंदुनी
माझा तोच बनेल 'ईश्वर' तुझा संकेत तो ऐकिला
पांगायास लगेच सज्ज अवघे गेलेत तैं होउनी
तेव्हां तो विषकुंभ मीच अपुल्या हातामधें घेतला

सारे ते बघती तदा टकमका तूंही मनीं विस्मित
'हां हां साहस काय ?' शब्द निघती कोणी मला हासत
त्यातें सत्वरि मीं तयीं घटघटा टाकीयलें प्राशुन
तूझें तैं मजला प्रसन्न दिसुनी तें येत चंद्रानन
तेव्हां तूं मिठि घातलीस मजला तूझी सुधावर्षिणी
थांबे तो विषदाह; नूतन मला ती देत संजीवनी !

झुकलेला उंच माड
पलिकडल्या भूवरती
बागेंतिल येथ डुले
पुष्पांच्या धुंद तती

जांभुळली जांभुळ ही
हिरवें तृण भिजलेलें
वट–फांद्या तुकतुकत्या
पायतळीं स्वप्न झुलें

कललेल्या नील नभीं
श्रावण ये सरसरुनी
चिंब तुझ्या प्रीतीने
निथळे तनु शिरव्यांनी

मेघांच्या नयनांतिल
भाव-किरण मिटलेले
झिळमिळते हसरे क्षण
खुदकन् ग मृदु हसले

ती होती डोळ्यांतिल
हाक हळू कसली ग ?
शिरवा तो...तो श्रावण
कुजबुजला काय सांग ?

हाक

वसंत के. दीक्षित,
अहमदनगर

का मज हसतां खुळ्या मुलांनो
खिदळुनि म्हणता 'काळी माती'
मी तर धरती, तुमची आई
जीव पोशिते लाखोगणती

ग्रीष्माचा चंडांशु हसुनिया
चिरी चरचरा जरि सर्वांग
अमृतमय परि मृग-वृष्टी ही
निववितसे माझें विकलांग

उपहासुनिया 'काळी' म्हणता
खंत तुम्हाला मुळीच नाही
पांढरपेशी सर्व तुम्हीं रे
हौस तुम्हां कष्टांची नाही

कुणी राबती सुपुत्र माझे
तया न मिळते परि लंगोटी
घरांत पडक्या पडुन राहती
रोज बिचारे अर्ध्या पोटीं

दोन करांनी पूजिल मज जो
अनंतपट देईन त्यांना मी
मजपाशीं जो विनम्र होइल
भाग्य तयाचें हासवीन मी !

धरती

कृ. नां. निकम,
अशोकनगर

जटाभार हा नील आकाश भासे
प्रभा शुभ्र ही भस्म अंगीं प्रकाशे
शिरीं स्वर्गगंगा शशीकोर भाळां
निशा ही गमे मानसीं शंभु भोळा

निशा मंगला राधिका भोळि साधी
नदीतीरिं वृंदावनीं कृष्ण शोधी
सु–माला सु–गुंफूनि तारा–फुलांची
बघे वाट ती अंतरंगीं हरीची

नशा सुंदरा जानकी राज–बाला
शशी–कोर कोदंड ठेवी पणाला
मुदें रत्नमाला सु–तारा–फुलांची
करीं घेउनी वाट पाहे वराची

निशा वत्सला माउली थोर माया
जिवा झूलवी पालखी घालुनीया
श्रमा हारुनी देइ निद्रा सुखाची
गमे साच आईच सर्वां जिवांची

निशानंद

भाऊराव काळे,
सांगळूद

○

सु–रत्नार्णवीं मंथुनी नंद–राणी
गमे हर्षुनी काढि ती श्वेत लोणी
निशा–मातृ–पृष्ठीं हसे चंद्र लीळें
रसा–गोकुळीं या गमे कृष्ण खेळे !

मराठी ग्रंथ संग्रहालय ठाणे
११०४५

स्मरे खंडित भारत
सले उगा मनीं आज
सांज रमणीय रोज
ल्याली औदास्याचा साज

वायव्येच्या कडेकडे
लाल लाल सांडलेलें
काळे काळे वर जणू
रक्त थिजत चाललें

जसा मळका कापूस
लगतच ढीग एक
गमे अभ्राचा ढिगारा
झाली ज्याची राख राख

वाटे गोठल्या अश्रूंचा
उत्तरेचा गिरिराज
चढे पल्याड पिवळ्या
लाल राक्षसाचा माज

दूर त्याच्या डरकाळ्या उडविती थरकांप
फूत्कारती जीव घेणे भोवती जहरी साप
बंद कराया भुंकणें कंठीं मंदावले प्राण
साप ठेचूनी काढाया पायीं नुरलेंचि त्राण

जोंवरती मृत्युभय तोंवरती आम्ही प्रेतें
इतिहासीं दडे 'जय' तोडूनिया सारें नातें
वचकाव्या साऱ्या दिशा माऊलीला शांतिप्रिय
तरी व्हावें लागे आधी आम्हा पुत्रां मृत्युंजय!

जोंवरती मृत्युभय

वा. ना. विगम, ०
नागभीड

प्रभु–अवतार फिरे पायींपायीं
मागतसे कांही भूमिदान

पाहुनी तयाला हर्षतात जन
'काय देऊं दान' विचारती

म्हणतात कोणी 'स्वीकारा हें धन
कृतार्थ जीवन होऊं द्या हो'

पांडुरंग आला माझ्या दारापाशी
काय देऊं त्यासी कोणी म्हणे

कोणी म्हणे नाही घरीं धान्य कण
काय देऊं दान अश्रुविना

येतात बाहेर गंगा डोळ्यांतून
होई समाधान विश्वात्म्याचें !

समाधान

पंजाब मोहोड,
माधान

o

o o o o

घडण

प्र. रा. देशमुख,
धामणगांव

मी पण माझें आकाराया
अजून थोडा अवधी आहे
अपूर्णतेच्या यातनेंतही
पूर्णत्वाची चाहुल आहे

थिजलेल्या माझ्या जिव्हेवर
सजीव भाषा रांगत आहे
अन् हृदयाच्या रितेपणांतहि
अनुभूतीचा पाझर आहे

तेवत असणाऱ्या प्रज्ञेचा
प्रकाश अजुनी वाढत आहे.
फळणाऱ्या वृक्षाचा अंकुर
भूमी भेदुन रुजतो आहे

'अहंब्रह्म' हें उच्चाराया
शब्द अजूनी घडतो आहे
मंगलतेचें शिल्प घडाया
मला यातना हवीच आहे !

प्र. रा. देशमुख,
धामणगांव

o o o o o

वेड

विष्णु सरतावे,
पुसद

इंद्रायणीडोहीं अभंग तरले
जनां कळो आलें वेदसार

भक्तियोगबळें भितहि चालली
रेड्यामुखीं आली वेदवाणी

नाचतां रंगून तुडविलें मूल
परी ना चाहूल कानीं आली

तूपवाटी हातीं धावे श्वानापाठी
भरविला अंतां पांडुरंग

अंत्यजा लाभलें पितरांचें पान
गंगाजलपान गर्दभासी

सर्व प्रजाजन दुष्काळीं जर्जर
फुटलें भांडार तोषे देव

संत योगी होतो वेडे देवासाठी
पिसें जिवासाठी असूं आम्ही !

सखी गौतमाची

ज्ञानेश्वर साधु,
वाशीम

सखी गौतमाची खनी चारुतेची
मनीं चिंतिते नित्य मूर्ती मुनीची
पति-प्रीति रूपां तिच्या देत दीप्ति
म्हणावें तिला 'भ्रष्ट' ही काय रीती?

असे स्वर्गिचा इंद्र राजा असूं दे
कृती तत्पदाला सदा गौणता दे
बळी कैकदां कामक्रोधास झाला
'सहस्राक्ष'ता साक्ष आहे तयाला

मुनीरूप घेऊन स्वामी शचीचा
उभा चित्ति त्याच्या सखाही रतीचा
'पति-ध्यान-मग्ना' सती साथ देई
'स्वनाथा' तनू अर्पुनी मुक्त होई

तनु त्यागिली ती शिलारूप झाली
पदीं राघवाच्या पुढे दिव्य झाली !

o o o o

मी असतों तर

महादेव गावंडे,
वणी

मी असतों तर घन वर्षेचा
रुजलों असतों कणाकणांतुन
वसुंधरेला पुलकित करुनी
विसरुन माझें अवघें मीपण !

मी असतों तर चंद्र नभींचा
शमवित होतों धगधग काया
दु:खी कष्टी दीन जिवांना
देऊनि अविरत शीतल छाया

मी असतों तर अल्लड निर्झर
फिरलों असतों भू-गर्भांतुन
आनंदाने, अति हर्षानं
तिथे फुलविलें असतें जीवन

मी असतों तर पहाट-वारा
होउनि शांती-दूत आजचा
नेला असता घराघरांतुन
मंत्र अहर्निश नव्यायुगाचा !

महादेव गावंडे,
वणी

०

० ० ० ०

अबोला

श्रीनाथ सिंगरू,
इंदूर

आषाढांतिल श्याम घनांनी
झाकून जावें माझें मीपण
वलांत धरेवर गार सरीपरि
गीतांची वर्षावी गुणगुण

ऐकुनि मंजुळ गीत तुझें तें
विव्हळून मी किति तडपावें
जाणून माझी तडफड, तुझिया
गीतांतिल तूं स्वर बदलावे

स्वरांतील ती अद्भुत जादू
अबोलतेला भेदुन जावी
उन्मन होउनि पुरतें मीही
तुजला माझी साद मिळावी

स्वर-लहरी मग विरून जाव्या
आणि उरावी आर्द्र स्तब्धता
नभीं उडावें शुभ्र कबूतर
करपाशीं तूं मुसमुस करतां !

धाव सख्या लवकरी
प्रियकरा, धाव सख्या लवकरी

निशिदिन करतें तुझेंच चिंतन
तुजविण तळमळतें जणु मीन
येरे येरे गोड राजसा
घे कर अपुल्या करीं

तुझ्याचसाठी ही मम काया
तुजविण माझें जीवन वाया
होइन रे मी तुझीच छाया
येउन मजला वरी

श्यामल हरि तूं; मी तव राधा
असह्य मज विरहाची बाधा
घेउन गोरस-घट डोईवर
उभी यमूनेतिरीं !

यमुनेतीरीं

देवीदास पुंजे,
नागपूर

o o o o o

पंढरीच्या राउळांत

मधुसूदन देशपांडे,
आष्टी

चाले टाळांचा कल्लोळ
पंढरीच्या राउळांत
मन होऊन प्रसन्न
फुलते प्रेमाची ज्योत

उमटते आर्त हाक
बापा रखुमेच्या वरा
विठ्ठलाच्या पायापाशीं
मन शोधतें निवारा।

भक्त तुझिया प्रेमाचे
वरी कल्लोळ नामाचा
धुंद मोहाची ओसरे
लाभ होता दर्शनाचा

पंढरीच्या राउळांत
गंगा भक्तीची वाहते
वेद-गीता-पुराणां चें
तींत-हृदय भिजतें !

मधुसूदन देशपांडे,

o

o o o o

भेट

नागेश कुळकर्णी,
किन्हीराजा

याच क्षणीं यापरी
भेटलों सख्या इथे
याच तरु-खालती
प्रीति-मीलन होतसे

मोहतां पान–फुलें
प्रीत मनीं नाचते
या देहीं या नयनीं
जीवन मी पाहतें

फिरुन अम्हां पाहती
तेच चंद्र रोहिणी
गीत गोड ऐकुनी
धुंद जाहलीं मनें

स्वर्ग ना हवा मला
हवा तूंच एकला
तुझ्यांत मी पाहते
स्वर्ग–सुखाचे झरे !

गावाच्या कडेने

शिवाजी साळुंके,
सोनगांव

माझ्या गावाच्या कडेने
झुळझुळ वाहतो झरा
खळाळत खंकाळत
अनंत ध्येयाला
शोधण्यासाठी
धावत पळत
जात आहे.
त्या झऱ्याकाठीं
मातापिता
बंधुभगिनी
सहवासाने पावन झालेलें
चिमुकलें घर
बोलावीत आहे
जिथे मायेच्या उबीनें
वाढे हृदयाची खोली !

o o o o o

भोळा भाव

बजरंग सरोदे,
रौंदळा

भोळा माझा भाव सर्वांभूतीं देव
नाही भेदभाव अंतरांत

पुराणाच्या गाथा सांगतात कथा
विदारक व्यथा संसाराच्या

स्नेहाचें चांदणें विखुरलें मनीं
खरें काय ध्यानीं आज आलें

अस्मिता ही माझी आज सर्वांसाठी
गोड वाणी ओठीं ठेवीन मी !

जाग माझी

पद्माकर सराफ,
यावल

सूर माझे भैरवीचे
तुझी पहाटभूपाळी
जाग येते तुला नित्य
माझ्या झोपण्याच्या वेळीं

जेव्हां संगीत ऐकतों
भान कसलें राहीना
तुझ्या पण डोळयांतून
झोप मावता मावेना

तुझ्या मनाच्या नभांत
येई शुक्राची चांदणी
आणि तेव्हा मिटूं लागे
माझ्या नेत्रांची पापणी

अशी एकेक रंगते
रोज नवीनवी चीज
होईल ग एक कधी
जाग माझी...तुझी नीज?

○ ○ ○ ○

बदल

रामकृष्ण हिर्लेकर,
जबलपूर

बदललें विश्व तूंही बदलला
लांच तूं लागला खावयास

पक्वान्नांचीं ताटें आहेत तुझ्यासाठी
माझी रोज वाटी कोरडीच

कितीहि टाकिले फोडुनिया टाळ
नाही तुज वेळ बघण्यास

भक्तिभावाने मीं पूजिलें तुजला
वेळ घालविला व्यर्थ सारा !

संध्यासमयीं सखये तूं मी
सहज भेटलों होतों आपण
नव्हती ओळख, नव्हती जाणिव
दोघेही पण असूं अजाण

सहज बोलतां हृदयें हसलीं
भाव उमलले हृदिं कांहीसे
खोटी लज्जा पार संपली
अनुराग तुझ्या गालीं हासें

खूप बोललों गूढ उकलुनी
हृदय रिकामें आपण केलें
दोघें गेलों सहज हर्षुनी
एक जाहलों, जगा कळविलें

पुनश्च आलों एके ठायीं
प्रथम भेट ज्या तिथे जाहली
हृदीं परंतु नव्हतें कांही
गतकाळाची स्मृति उद्भवली

पूर्वी जैसा निसर्ग होता
तशी तयाची स्थिती आजही
मनांत माझ्या एक तेवढी
जाणिव उरली! जाणिव उरली!

जाणीव

नित्यानंदांकित,
आकोट

उद्यानीं सहजें सदा उगवती वेली फुलांच्या किती
नाना रम्य फुलें तयांवरि अहा येती न ज्यांना मिती
येती रोज जशीं क्षणांत दुसऱ्या जातात कोमेजुनी
नित्याचा क्रम हा तरी न समजे गढार्थ त्याचा कुणी!

आहे विश्व समस्त एक समजा उद्यान हें सुंदर
नाना चित्र-विचित्र मानव-कुलें संसार वेलीवर
लाखों सुंदर रोज रोज फुलतीं आनंद होई मनीं
राहोनी क्षण एक दोन परि तीं जातात कोमेजुनी

होई फोल निरर्थ जीवन जरी जाई न सत्कारणीं
कोणाला क्षिति ना मुळी तिळभरी आश्चर्य याचें मनीं
सौगंधें सुमनें सदा सुखविती साऱ्या जनां ज्यापरी
देहां कष्टवुनी सुगंध वितरा तुम्हीहि त्यांच्यापरी

जाणोनी क्षण एक फक्त अपुलें पुष्पापरी जीवन
मोलाचा क्षण हा वृथा न गमवा दुर्मीळ हें जीवन !

मोलाचा क्षण

ना. द. काशीकर,
दिग्रस

○ ○ ○ ○ ○

नको..

वि. तु. खोंगल,
शिरसगांव बंड

नग्नतेचा नवा पाट वाहावया कवितेंत
नको माझ्या भावनेला प्रचाराचा नवा थाट!

नको 'मी' च्या व्यक्तित्वाला कपड्यांचा 'शुष्क' साज
गा व रा न पोशाखाने गळूं दे मनाचें व्याज

याच साऱ्या वेदनांनी पूर्तता झाली कविते
पण थंडावले भाव फक्त तुझ्या खंडण्याने!

क्रमांक .... वि: ....
नों दि.............

वेदनेचें जाळें माझ्यावरी पडे
मीन तडफडे पाण्यावीण

पापण्यासोबत अश्रू खेळताती
जरी दुखविती क्षणोक्षणीं

दु:खाचा डोंगर खदखदा हासे
वार करीतसे पुन: पुन:

सुखाचा जो सार जधीच उरला
हात जैं धरिला विस्मृतीचा

उभी पाठीमागे सर्व काळ राही
सावरोनी घेई पडतांना

प्रिय माझी होत विस्मृति सुरेख
तिच्यामुळे मज बळ लाभे

आधार जीवना सर्वकाळ असे
तिचें मज असे वरदान !

वरदान

न. रा. धुळधर,
वऱ्हा

o o o o o

अशीच यावी..

नीळकंठ महाले,
वखटवकाल

असाच यावा मधूरसा तो
फुलविणारा हिवाळी वारा
असाच पुन: सुगंध यावा
डोलविणारा मोहविणारा

अशीच यावी धुंद पहाट
सुखविणारा प्रभात–वात
साखरझोप तशी रहावी
रवि येई तों निळ्या नभांत

मराठी ग्रंथ संग्रहालय, ठाणें. स्थळप्रत.
अनुक्रम 38८५८ वि: 2/10/4

अशीच यावी ऐन दुपारीं
मृगजळांतून उन्हाची लाट
त्यांत नहावी वसुंधरा ही
गारठलेल्या गीतास गात

अशीच यावी संध्या आणखी
फिरून यावा शीतल वात
विश्रांति घ्यावी प्रसन्नतेने
नव्या दिसाची पहात वाट !

नीळकंठ महाले

o o o o o

ओढ

सौ. सरस्वती सुभेदार,
मुंबइ

बाबांचा मी धरुनी हात
बालपणीं गाणें गात
पुरविती कोड,
मला माउलीची ओढ

होतां सायंकाळ कधी
माय माझी दारीं उभी
खाऊ देई गोड
मना बाहुलीची ओढ

माझें छान घरकुल
मुलें शोभविती कुल
सौख्या नाही जोड
लागे संसाराची ओढ

मृत्यु गळां घाली पाश
स्वकीयांची तुटे आस
आता नाही तोड
परी तान्हुल्याची ओढ !

पहाट-वारा

'सुमनानुज',
नागपूर

पहाटेचा गोड वारा
करी कुंतलाशीं खेळ
मनीं माझ्या सले काटा
जातां जाईच ना वेळ

पहाटेचा गोड वारा
अनुभूति त्यांत नवी
तुझ्या प्रसन्न मुखाचा
गंध दुरून सुखवी

पहाटेचा गोड वारा
उतूं आणतो गारवा
मनीं येतें तुझ्यासवें
खेळ झिम्म्याचा खेळावा

पहाटेचा गोड वारा
दाराआडून हसतो
तुझ्या माझ्या मीलनाचा
हेवा तयास वाटतो !

० ० ० ०

दावण

भानुदास बी. जाणे,
नांदोरा

धाक तुझा मोठा
घेतलें बांधून
आलें गा कळून सोंग तुझें

कल्पनेच्या पाठी
जाउनिया सारे
पेटविले वारे आघातांचे

नीतिमत्तेची ती
घेउनिया आण
तोडतो दावण आता मात्र !

सुख

भरतकुमार रघुवंशी,
आकोट

आम्रतरूत्तम तुझी साउली
अव्याहत ती मला लाभली
निवांत घेतें गाढ झोप मी
धन्य धन्य मी, धन्य जाहली

अंग अंग मम येइ शहारुनि
हळूच फिरतां कायेवर कर
तारुण्याच्या अनुपम राशी
उधळून देइन सर्व तुझ्यावर

तव स्कंधावर मान ठेवुनी
साखर झोपेच्या आस्वादा
सदा चाखतें तृप्त होउनी
धिक्क ! कुबेराचीहि संपदा

गोड असा सहवास तुझा रे
सौख्याचें भांडार जणूं की
उठवु नको मज निद्रेमधुनी
याहुन सुख तें मिळे न लोकीं !

० ० ० ०

ध्यास

माणिक भोयर,
मूलतापी

स्वर्गीचें दर्शन आकांक्षेच्या दारीं
विठ्ठलाच्या घरीं जातों येतों

आज आहे माझी तुटलेली तार
अभंगाला वार गेला माझ्या

फुटलेला टाळ गातों हरिनाम
गेला जरी प्राण स्मरतांना

जिथे तिथे आता भक्तीचा निःश्वास
तरी तिचा ध्यास आहे मला !

निरोप

खं. म. खंडागळे,
गुनवर्डी

शाळेमाजी झाली तुझी माझी भेट
वसविली पेठ मित्रत्वाची

नभीचें जीवन भेटलें भूमीला
घातले जन्माला तृणांकुर

भाव भिन्न लोपे जाहला संगम
शमे तगमग अंतरीची

ऋण-धन जणू प्रवाह भेटले
तेज उद्‌भवलें अनंतर

जाशी दूर आतां हृदयीं कालवे
अश्रूंचे कालवे गालावरी

कधी भेट पुनः वाटे हुरहूर
चित्तांत काहूर उठतसे

निष्ठुर कठोर व्यवहार जगीं
भावना अभागी वाटतसे

जाऊं दे जातात जरी देह दूर
चित्तीं एक सूर घुमवूं या !

o o o o

o

वाट

'कुसुमानंद',
गोंदिया

धुक्याचें पटल भोवताली दाट
जीवनाची वाट हरवली

काळाचीं पाउलें धावतीं गतीने
माझें रडगाणें चालू आहे

जीवनाचें सुख नियतीच्या पोटीं
वेदनेचीं पोतीं पाठीवर !

जगांत माझें

ल. प. काटे,
अडुळा बाजार

जगांत माझें कुणीच नाही
प्रेम कुणाचें मजला नाही
हार सदा विजय न कल्पांतीं
दु:खी दिन हे व्यतित न होती

कसा कथूं माझा इतिहास
मी तर त्या हृदयाचा दास
विझू न शकली ज्याची तहान
ज्या हृदयीं दु:खेंच महान

आकांक्षा हृदयांत अनेक
परी पूर्ण ना होई एक
मन मनोरे हवेंत बांधी
कृत्रिम हास्यें तयास सांधी

अखेर उरते फक्त निराशा
क्षणांत होती उजाड आशा
गीत पूर्ण कधि होतच नाही
जगांत माझें कुणीच नाही !

o o o o

डंख

जे. बी. देशमुख,
एरड बाजार

काल अचानक भेटली दुपारीं
बोलली शृंगारी शब्द कांही

तुझा तो प्रणय नको आहे आता
परक्याची कांता झालीस तूं

आनंद मजला एक आहे मात्र
केवळ सुखांत आहेस तूं

तुझें तें सौभाग्य लखलाभ तुला
प्रीतीच्या नकुला डंख नको !

वाळवंटाच्या मिठीने

गो. रा. वैराळे,
अकोला,

चंद्रभागा ही जिवाची
वेदनेचा वेग प्याली
वाळवंटाच्या मिठीनें
आस माझी तीव्र झाली

कोंडलेला जीव माझा
लावणी होऊन नाचे
तिष्ठलेल्या कैक रात्री
कैफ डोळयांतून साचे

नाच नाचूं मी किती हा
वीज गात्रांतून पेटे
पत्थराच्या विठ्ठला गा
शांतवी ये सोड वीटे

संपविल्या कैक रात्री
कैक आले आणि गेले
चंद्र–इंद्रा भोगिलें मी
शांतवीलें; मुक्त केलें

आग वाढे या जिवाची
लक्ष ज्योती पेटलेल्या
शाप ऐसा दिव्य देई
'पत्थराची हो अहिल्या'

चंद्रभागा ही जिवाची
वेदनेचें गीत व्हावी
वाळवंटाच्या मिठीने
आत्मतेजा जाग यावी !

अजुन तेवते

अरविंद देशपांडे
नागपूर

अजुन तेवते स्मृती तियेची
वृक्ष सांगतो जुनी कहाणी
चैत्रामधला मोहर गंधित
करीत जातो मधुर पेरणी

त्या गंधाची किमया लेवुन
गंधित झाली माती काळी
पुष्पें अवधीं चुरगळल्याची
गंध सांगतो कथा आगळी

सळसळलेला शिशीर–वारा
मनास माझ्या भेदुन जातो
आषाढांतिल गुजगोष्टी त्या
उगाच हृटकुन मला सांगतो

अश्रूंच्या थेंबांनी कुणितरी
तिथे गाइली तिची कहाणी
अजून तेथे गातो वारा
ऐकत असतें खारें पाणी !

० ० ० ०

थेंब

मधु खोकले,
मूर्तिजापूर

आम्ही दैव पोखरतों
दोन जखमी मनांनी
एका प्यालयाने व्यथेच्या
पितो आयुष्य–विराणी

दिसणारांना दिसूं दे
फक्त काळोख आजचा
थेंब आमुच्या नेत्रांत
पण उद्याच्या चंद्राचा

मला वाटतें

लक्ष्मण नवरे,
नागपूर

मला वाटतें : कवीच व्हावें
अन् स्वर्गीच्या रम्य कल्पना
इहलोकीं त्या घेउन यावें

वास्तवतेला सारुन दूर
अवास्तवाला आणुन पूर
कल्पकतेच्या तरंगावरी
पोहुन जावें दूरवरी

—अनंत सागर, अनंत नभ हें
जें जें दिसतें सर्व अनंत
अमूर्ततेची प्रेम—भावना
वर्णन करण्या मुळी न खंत

छंद धरावा स्वच्छंदाचा
छंद एक परि तरि छंदाचा—
छंदी फंदी असो नसो वा
स्वच्छंदाने काव्य स्फुरावें !

० ० ० ० ०

मागणें

ना. रा. बुटले,
ताहोगांव

मागणार नाहीच मी
तुला माझ्यासाठी कांही—
तुझ्यासाठीच मागतों
अगा, म्हणू नको नाहीं—

भक्तासाठी सोडलें तूं
तुझें सारें मोठेपण
तुझ्यासाठी सोड आता
दगडाचें देवपण !

शोध

कृष्णा चौधरी,
वरुड

श्वास रोधल्या कवडश्यांच्या
संगतीस रान घनदाट
अंधार वेडे डोळे शोधतात
दूर कुठे प्रकाश–वाट

मृत्तिकेला बिलगणारा
प्रकाश मनांत हसत असतो
हंसण्यांतील अंतर–गूढ
वारा सांगत सुटत असतो

चुरगळलेल्या पाचोळयाला
वादळाचें कळतें पाऊल
पाणी गोठून बर्फ होतें
लागते जेव्हां वादळी चाहूल

कुसळामुळे ठणकणारा
पापण्यांचा आर्त काठ
अंधार सोडून बघूं पाहतो
दूर····दूरची प्रकाश वाट !

ο ο ο ο

ο

प्रतिज्ञा

मा. बा. लोखंडे,
लोहरी

या जीवनास तुझिया आहे कठोर अंत
तूं हासुनी हसवुनी राही सुखें निवांत
प्रेमांत प्रेम गेलें हातांत फक्त ध्येय
या मर्त्य मानवांत व्हावें उदंड कार्य

वेळांत वेळ काढूं सुख जीवनांत आणूं
या सर्व मानवांना व्हायास थोर सांगूं
हृदयांत आणि त्याच्या फुलवून प्रीति-कोंभ
पळवूं जगांतुनी या ईर्षा नि वैर, दंभ

लागला तुझा सानुल्या लळा
हसरी जीवणी, हसरे डोळे रंग जरी सावळा

आज नांदतें घरांत शैशव
फिकी त्यापुढे दौलत वैभव
हाच दागिना मजला अभिनव
आज बहरली वेल सानुली
क्षण आला आगळा

ओठ तुझे ते गोड हासती
कुंदकळ्या त्या मधुन उमलती
किती चुंबितां होइ न तृप्ती
भाग्यवती मी आज जाहलें
फुलला जीवन-मळा

काळ्या कुरळ्या केसांमधुनी
हसे सान मुखकमल-उमलुनी
जणू दिसावा ढगा-आडुनी
शीतल सुंदर सुहास्य मंगल
बालचंद्र अवखळा

तुला पाहतां भान हरपतें
आनंदाच्या जळिं मी न्हातें
मातृसौख्य मज आज लाभतें
हृदयीं धरतां तुला होतसे
अंतरि जीव खुळा!

वात्सल्य

कु. आशा लिमये,
नागपूर

आसक्ति

वामन आठल्ये,
नागपूर

सोड सखी, मज जाऊं दे
नंदनंदना पाहूं दे ।ध्रु०।

वाजवि मुरली । तो वनमाली
नाद मनोहर ऐकूं दे ।१।

यमुना तीरीं । त्या व्रजनारी
रास तयांचा पाहूं दे ।२।

श्याम मुरारी । कुंज-विहारी
छंद तयाचा लागूं दे ।३।

अविरत प्रीती निश्चल भक्ति
प्रेम-माधुरी चाखूं दे ।४।

० ० ० ०

अहेर अन् तो

'अभ्यासक',
नागपूर

आळविण्याला तुझींच गाणीं
विचार येती आवर्तांतुनि
फुलतो सुमनीं भाव-फुलोरा
नयन-मनोहर मोर–पिसारा

निरभ्र असतां असीम अंबर
हळूच यावे थेंब अचानक
शब्द धावती तसे रंगुनी
अहेर अन् तो तुझिया कवनीं

कोडें माझें मलाच पडतें
अशी कशी मग किमया घडते
कोण चितारी देइ प्रेरणा
अव्यक्तांतुन व्यक्त कारणा ?

निरांजनांत हासते

संभाराव मार्कंड,
पातुर्डा

लाल रेशमाचा धागा
राखी विणली मी त्यांत
दादा, बांधितें मी तुला
माझ्या प्रेमाचें प्रतीक

नको ओवाळणी कांही
हवा मायेचा आसरा
माझ्या तबकांत फिरे
तुझ्या स्मृतीचा भोवरा

त्याच स्मृतीच्या जाळ्यांत
वेडें मन पहुडतें
ओली कापसाची ज्योत
निरांजनांत हासते !

o o o o

कुंजवनीं

भास्कर जोशी, 'मोहन'
सातारा

कुंजवनीं पाही राधा
धावुनीया करी चेष्टा
असा खोडकर कान्हा !

चावट बाई मुलखाचा
खड्यानेच फोडी घडा
मुरलीने मोही मना

घेई गजरा ओढून
नेई तारुण्याची शोभा
झपाटतें कुंजवन
वेणी जाते विस्कटून !

वेडी राधा

'कमलबंधु',
सुनगांव

मुरलीच्या मंजूळ रवाने
वेडी झाली भोळी राधा
कालिंदीच्या नितळ दर्पणीं
रूप पाहिलें तुझेंच शतदा

गुंग जाहली तुझ्या चिंतनीं
कांहि सुचेना सर्व विसरली
स्वप्नांतहि अन् तुझ्याचसाठी
तृषा जागली अधरांवरली

कुंजवनांतील कळ्या-फुलांशीं
हितगुज करते तन्मय होउन
कमरेवरल्या घागरीसही
मिठी मारते समजुनि मोहन

o o o o

पेट घेतला

'उपासक',
कारजा लाड

पेट घेतला जलाशयाने
उजळतात डुबून मशाली
नसे आरडा-ओरड तरिही
नजर न कोणाची बावरली

पडलेलीं पाण्यांत वाटतें
बिंबें तेजस्वी ज्योतींची
सोन्याच्या या ज्योति तळपती
चंद्र ताटली ही चांदीची

आकाशाचा तुकडा पडला
येउन खाली ढगाळलेला
शेष न म्हणुनी जलाशयाचा
थेंब दिसे इवला उरलेला !

माया

बाबा गावंड,
काळीं

आनंदाने तिचिया मागे
खूप धावलों खूप धावलों
दमलों, श्रमलों किती तरीहि
अविश्रांत मी धाव-धावलों

वश करुनिया पुरता मजशी
खुणाविते येण्याशी मजला
अजून नाही सापडली पण
वेड लागलें जरी मनाला

आज लागलें मात्र पटाया
मायेची ही अवघी किमया
फसवित आहे क्षणोक्षणीं मज
तीच होउनी माझी छाया?

○ ○ ○ ○

○

साकळल्या मनावर

वि. द. पुरोहित,
पंढरपूर

अथांगशा जलावर
दिसती प्रीतीच्या रेषा
साकळल्या मनावर
फुलवित मधु आशा

जिवाचिया पापणींत
मस्त सुगंध खेळतो
पुष्पाच्या पाकळीवर
पिसा भ्रमर भ्रमतो

गात्रांमधून फुलते
मंदशी झंकारवीण
ओथंबल्या मेघांतून
होतें व्यतीत जीवन !

दर्पण

सुधांशु गुलधे,
खापा

सुधांशूच्या दिव्य दर्पणीं
मलाच माझें स्वरूप दिसतें
चंद्रावरचा डाग पाहुनी
शल्य माझिया मनांत सलतें

ताऱ्यासंगे खेळ खेळतां
उगीच वाटे ईर्षा मजला
मजल्यावरती मजले उभवुनि
स्पर्श करायास्तव गगनाला

परी तोषवी मनास माझ्या
तुझ्यामध्ये जें रूप पाहिलें
ईर्षा अवघी गळून पडते
एकच म्हणुनी रूप आपुलें

० ० ० ०

०

यमुनेच्या तीरीं

गणेश देशमुख,
उमरा

बासरीच्या नादाने हरपलें भान
कुठेकुठे पाहूं बाई माझा घनश्याम

आनंदून गेलें यमुनेच्या तीरीं
रूप मनोहर श्यामल मुरारी
पाहिली त्याच्या मीं हातांत बासरी

धावत गेलें भेटायाला
देह ओलाचिंब झाला
अवघा पण तो भास ठरला

घात असा का केलास सांग
यमुनेच्या तीरीं भिजविलें अंग ?

कानपिळीची शिक्षा मजला
नियमित जरि करिती
बाराच्या वर या मठ्ठाची
होइ न मुळि प्रगती

एक सानुला, लांब दुजा तो
हात दोन असती
टक् टक् गातों गीत निशीदिन
घेइ न विश्रांति

माझ्यावाचुन मुळी न राही,
सुरळित व्यवहार
म्हणुनि ठेविलें 'घडयाळ' माझें
नांव मजेदार

घड्याळ

श्री. व. सदाफळे,
शेलबाजार

o o o o o

प्रीति-बाग

केशव हाते,
रिसो ड

लाली नभीं पसरली रवि ये मधून
शालू सुरम्य हिरवा सति पांघरून
जाई जुईस सुमनें डुलतात नामी
गाठीयलें प्रथमची तुजला तिथे मी

तो शुभ्र शालु चमके शरिरासभोती
वक्षावरी तटतटे निल कंचुकी ती
कर्णद्वयीं लुकलुके अनमोल लाल
वेणींतल्या उधळती कलिका गुलाल

तो हासरा वदनचंद्र तुझा बघून
येतो गडे हृदय-सिंधु उचंबळून
ती दंतपक्ति, तव मोहक नील डोळे
गालीं गुलाब विलसे मन होइ वेडें !

अभागी

म. महाले 'बालमनु'
हिंगणघाट

कल्पनाहि नसतांना
जीवनांत माझ्या आली
आणि आशेचीं सुमनें
ठायीं ठायीं फुलविलीं

सुमनांच्या त्या सुवासें
केलें सुगंधी जीवन
भग्न हृदयीचे सारे
व्रण आणले भरून

आणि एका क्षणांत तू
माझी नाही राहिलीस
अभाग्याला टाकून या
दूर निघून गेलीस !

o o o o o

प्रीत

राजाराम पाठक,
खामगांव

अनोळखी सखे, माझी
प्रीत लाजरी हासरी
झुरे मनांत सारखी
युगायुगाची बावरी

ध्यान-मंदिरांत उभी
कधी भिजे श्रावणांत
प्रेमवेडा भुंगा जणु
कमलिनीसाठी गात

अशी माझी प्रीत सखे,
मागे टाकी अमृतही
तुझ्या हृदयाचा घट
मात्र रिकामाच राही !

हिरवा शालू तुझा भरजरी
सुरम्य सुंदर फुलें ज्यावरी
निळ्या अंगणीं हसे चांदणी
हर्ष खेळतो या त्रिभुवनीं

अहा अहा हा शिशीर आला
भृंगासंगे गीत गायला
हरित तृणाच्या गादीवरती
आनंदाने भ्रमर नाचती

आज धरेला मोद जाहला
शिशिर तिचा प्रिय प्रियकर
बनला
दिलें तयाने तिज आलिंगन
भान धरेचें गेलें हरपुन

संगीताच्या सप्त-स्वरांत
भ्रमर गुंतले मस्त तयांत
कोकिळ लागे करूं गायना
वारा घे नवनवीन ताना

उरीं कळ्यांच्या सुगंध फुटला
भृंग्यांनी मध अमाप लुटला
वसुंधरा चिरतरुण जाहली
अन् शिशिराच्या मिठींत शिरली!

शिशिर

वसंत पिंगळे,
राजोली

११८५५

नवेजुने

सु. फ. पाटेकर,
कळंव

नील नभींच्या रजत तारका
रोज नव्या अन् रोज जुन्या का
संध्या म्हणते नव्या तयांना
उषा हसे ऐकुन घेतांना

जल भूमीचें नेइ अंबरीं
पुनः वर्षवी तेंच भूवरी
नित्य असें हें घेणें देणें
त्यांत कोणतें नवें जुनें ?

ग्रीष्मामाजीं धरा विवस्त्र
आषाढीं तिज हिरवें वस्त्र
डोळ्यादेखत दोन रुपें हीं
नवें जुनें समजा कांहीही

लेख विधीचा कळला कोणा
ज्यांत चित्रिलें निसर्गनियमा
तीच चक्रगति तोचि नेतिक्रम
नव्या जुन्याचें निरर्थ भांडण

o o o o o

हाक

बळवंत लामकाने,
नागपूर

सांगा शीघ्र हाक माझी
माझिया जन्मदात्याला
तुझ्या चरणीं अर्पितों
रोज आसवांची माला

लोक म्हणती वात्सल्य
असें आईचें आगळें
माझ्यासाठी तेंहि नाही
माझें भाग्यच वेगळें

उडतां न येई तोंच
माझा कापला पिसारा
पंगू होउनी फिरतों
आता असा दारोदारां

आईसाठी हेलावतो
अंतरीं समुद्र सारा
पित्यासाठी वाहवितों
डोळ्यांतुन अश्रुधारा !

बळवंत लामकाने,

o o o o o

मूर्तीस

प्रभाकर जावरकर,
अमरावती

कां ग होतील बोलक्या
माझ्या अबोल भावना
गूढ सांगतील मला
मिटलेल्या या पापण्या ?

o o o o o

दोन मूर्ति

रमेश डोंगरे,
अकोला

एक हासते नेहमी
एक रडत बसते
एक सोन्यांत सजते
तुजी कष्टांत कुजते

एक बघते चांदणें
दुजी अंधारांत रडे
दोन मूर्तींत या आहे
पहा अंतर केवढें!

लक्तरांच्या सावलींत गात्रें तुझीं विसावतीं
भंगलेल्या आशेलाही मिळतसे मूठमाती
किनाऱ्याशी खोळंबत उभी राहून भरशी
अशांतहि ओंजळींत किती आसवांच्या राशी !

ज्वालाग्नीला शमविण्या माणुसकी शरमते
दया, संस्कृतीचें पात्र तुझ्यासाठी होतें रितें
कुजलेल्या झुकलेल्या तनूवर थुंकताती
सभ्यतेचीं गिधाडें हीं आणि चंद्रावर जाती

वाळवंटांत अशा या कोरलीस किती लेणीं
हृदयाच्या गाभाऱ्यांत गाइलीस किती गाणीं
विसावल्या ऊर्मी किती तुझ्या अनंत आकाशीं
एका तुकड्याच्यावर पण नाही तुजपाशी !

शाप

सी. एच, माटे,
कंधार

○

○ ○ ○ ○

आला भरूनिया कंठ

तुळशीदास चौधरी,
नांदेड

पाट वाहतो पाण्याचा नजीकच्या झाडींतून
पाणी भरते स्मृतीच्या गतधवा कुंभांतून

घड्या किती उकलती एका एका थेंबांतून
थेंबाथेंबाने निःश्वास उसासतो कुंभांतून

कुंभ घेतला कडेला भरभरून आकंठ
मळलेल्या वाटेवर आला भरूनिया कंठ !

अनुक्रम .... वि: ....

झालास पाठमोरा

शैला फडणवीस,
नागपूर

होतें [illegible] भोळें...
निःस्तब्ध अंतरंग
तूं टाकिला खडा अन्
उठले झणी तरंग १

रंगीत रम्य सृष्टि
मीं पाहिली तरंगीं
गुंगूनि त्यांत गेलें
नुरलें स्वतंत्र कांही २

परि हाय ! काय झालें
तूं टाकिलास धोंडा
झालास पाठमोरा
अन् जाहला चुराडा ३

...निमिषांत [illegible] झाले...
ते रम्यसे तरंग
झाली खळाळ चित्तीं
आणी उदास सर्व ४

होतें तुलाच जाणें
आलास तूं कशाला ?
निःस्तब्ध शांततेला
तूं भंगिलें कशाला ? ५

होतें पुसावयाचें
मी गोठलें परंतू
झालास पाठमोरा
डोळ्यांत येइ पाणी ! ६

o o o o o

चांदणें

नलिनी एदलाबादकर,
वलगांव

जलधारांच्या तांडवांतही स्वप्न उरींचें मीं रंगविलें
सुप्त व्यथांच्या ज्वालांमधुनी सुख-शांतीचें भस्म जाहलें

असा जाहला अस्त सुखाचा दुःख हासलें मनःपटावर
त्यांतुनीच प्रीतीचें मंथन उठलें जीवन-जलाशयावर

माझ्या या विश्वांत असें हें प्रीतीचें हासलें चांदणें
अनुभूतीच्या तमांत आता पत्करीन ठेचाळत जाणें !

मराठी ग्रंथ संग्रहालय, ठाणें. स्थळप्रत.

39/५११

सौजन्याने ते नटलेले
महाल बघुनी मनांत आलें
रस्त्यावरती मीं मातीचें
घरकुल छोटें एक निर्मिलें

कुठलें वैभव, सुंदर कुठलें
मनीं भावना एकच होती
बाल-मनाच्या वेड्या आशा
थोर जनांच्या मागे जाती

महालवासी स्वारी आली
तोऱ्यामध्ये रस्त्यावरती
मातीच्या मम घरकूलाला
कुत्सित त्याचे नेत्र पाहती

"पोर शेंबडें विचित्र कुठलें
कला तयाची वेड्यासम ही
खेळत बसते मातीमध्ये
थोडीही त्या अक्कल नाही"

मनांत आलें असें तयाच्या
कलेस माझ्या गेला तुडवुनि
बालमनाचें काय जाहलें
कशास पाहिल मागे फिरुनी?

अनुकरण

देवीदास सदाफळे,
शेळबाजार

सराई

स. रा. माहुलकर,
नागपूर

घेइ इथे आराम जरा
विश्व-सराइंत मुशाफिरा

चौऱ्यांशीचा प्रवास करुनी
गेला असशिल फारच दमुनी
विश्रांतीस्तव पहा टेकुनी
सोडुनि दे अवघ्या चकरा

सुखदुःखाचा पडेल तुजला
विसर जरासा या समयाला
चार प्रवासी बोलायाला
येतिल क्षणभर मौज करा

इथेच तुजला ठरवायाचें
पुढे कुठे अन् कसें जायचें
काय आणखी करावयाचें
काढ शोधुनी मार्ग बरा

शत-जन्माच्या पुण्याईने
या नरदेहीं झालें येणें
असेल सार्थक करुनी घेणें
प्रभु-चरणाचा ध्यास धरा !

विचित्र रंगीं ढगाळलेले
हळू हळू नभ हें काजळलें
वाजति घंटा सुटलें गोधन
लोट धुळीचे खिल्लारांतुन

विरवूं बघतो पूर्ण चंद्रमा
संध्येवरचा धुंद रक्तिमा
नभीं हासतो सायंतारा
किरणांचा उभवून पिसारा

कर उंचावुन सागर लाटा
शोधुं लागल्या अपुल्या वाटा
रातकिडे आणिक पक्षीगण
आळविती संध्या रागांतुन

संध्या

यशवंत पारखी,
पुसद

त्यांत उमटते तुझी कहाणी
विरह-व्यथेचें बनतें पाणी
साकळलेल्या हृदय-घटांतुन
आणिक ठिबके जल नयनांतुन

क्षणांत पडते आकाशांतुन
संध्येवर तिमिराचें गुंठन
तुझी स्मृती मग मनांत दडते
अन् परताया पाउल वळतें !

काहूर

प्रभाकर पिंगळे,
खामगांव

रात अंधारी भयाण
उठे काहूर मनांत
विरहाची आग माझ्या
उफाळली हृदयांत

धगधगत्या आगींत
जाई जळून जीवन
कशी शमवूं मी आता
विरहाची ही तहान

सारें जीवन सुकलें
परी मन ना थकलें
तुझ्या स्मृतीचा सहज
धागा एकेक उकले

स्मृती अशी तुझी मग
नेत्रीं माझ्या साकारते
श्यामल ग मूर्ति तुझी
मनीं माझ्या विसावते

आणि लोचनांत मग
अश्रु–धारा तरंगती
हृदयाचे सारे दाह
धारेंत त्या शमताती !

वसंत आला

नीलकंठ मांदाडे,
वर्धा

वसंत आला वसुंधरेवर
करीत वर्षा स्वर्ण जलाची
स्वागत करण्यासाठी त्याचें
तारांबळ ही विहंगमांची

वसंत आला करीत नर्तन
प्राजक्ताच्या शुभ्र फुलांतुन
विषण्ण वसुधाराणीसाठी
गंधित शीतल वारा घेउन

वसंत आला पर्ण–फुलांतुन
जलाशयांतिल शैवालावर
नदी–तिरावर उंच गिरीवर
निळ्या नभांतिल चंद्रकलेवर

वसंत आला आंबे–राइंत
फुलवित निजलेला गुलमोहर
कुऊऽऽ कुऊऽऽचीं मंजुळगाणीं
कोकिळ गाई ताल सुरावर

वसंत आला सृष्टि–सतीला
अमृतमय संजीवन द्याया
उत्साहाची, चैतन्याची
अता धरेवर पडली छाया !

स्वप्न

भास्कर राऊत,
अमरावती

स्वप्न पुनः तें पडावें
पुनः यावी तूं स्वप्नांत
स्वप्न जागून प्रीतीचें
तूंच व्हावी पुनः प्रीत

स्वप्न पुनः तें पडावें
नेत्र असावे शोधांत
मिळतां संकेत तुझा
हर्ष दाटावा उरांत

स्वप्न पुनः तें पडावें
हात यावेत हातांत
तुला जवळ ओढूनी
गूज ऐकावें चित्तांत

स्वप्न पुनः तें पडावें
हात घेऊन हातांत
द्वाही प्रीतीची फिरावी
धुंदपणाने विश्वांत

स्वप्न पुनः तें पडावें
असावी तूं हृदयांत
मार्ग काटेरी प्रीतीचा
मुक्त व्हावा मीलनांत !

नको नको वेलफूल नको दक्षिणाहि स्थूल
मेलों तरी नको मला आजचा हा डामडौल

नको पंढरीची वारी नको तीर्थ काशी-पुरी
दूर कशाला पळणें आहे जवळच हरी

नको खादीचीं तीं वस्त्रें नको मान हारतुरे
तत्त्वें नको ती भंपक हवीं फक्त जीवनसत्त्वें

नको लांब लांब गप्पा नको प्रकांड पांडित्य
साध्या शब्दांतून मला हवें साधेंसुधें सत्य

नको दागिन्यांची हौस नको गाद्या लोळावया
नको महाल-गोपुरें पुरे झोपडी रहाया

हेंच आज हवें मला साधें मानाचें जीवन
माझें गेलेलें वैभव आता यांतच शोधीन !

शोध

जीवनकुमार स्व. राठी,
नागपूर

o ○ ○ ○ ○

मुक्ति

कृष्णकुमार 'राजरत्न',

का रे भटकशी देवाचिया मागे
मुक्तीचे कोडगे तूंच बारे

धाव पाव देवा सांकडें निवार
अवघा व्यापार भ्रमापायीं

काजव्या न दिसे जैसी स्वयं ज्योति
तैसी नेणें मुक्ति तुम्हांआम्हां

विषय भोगासी चुकून नातळे
योनींचें वेटोळें टळलेंचि

मुक्तिरूपी चोज नेणेंचि या जिवा
येथेंचि साधावा भक्तिरूपें !

शाळा

पुरुषोत्तम बुटे,
यवतमाळ

जीर्ण देवळानजीक निर्जिव
वठलेला तो वृक्ष एकला
कुट्ट कावळे जमुनी कांही
रोज भरविती त्यावर शाळा

माध्यान्हीची नुरे अता धग
सतेज किरणांची नवलाई
लख्ख हासणें व्योमीं विरलें
पसरे भवती उदासता ही

थकल्या पायीं उतरुनि गेला
दिनकर अपुल्या निळ्या पथाने
लट्ठ जाहल्या लांबट छाया
धरेस कवळिति लांब बाहुने

'कावकाव' ची बडवुनि घंटा
पळती घेउन दप्तर-पाटी
रोजरोजचा धडा गिरविण्या
कितीक चाले व्यर्थ हकाटी

सात सुरांची भेळ करूनी
गाती मिळुनी शिळींच गाणीं
नातोबांना नवें न कांही
तींच गायिलीं आजोबांनी

'काव' करीं कुणि होउनि गुरुजी
पसरे भवती नाद पुरेसा
त्यांत आजचा नवा घोष वा
घासित बसती तोच कोळसा!

बुडती घागर
बुडबुड बुडली
यमुनाजळीं
बेभान जाहली

बिंदू बिंदू गळा बिलगतां
मानससिंधू कृतार्थ झाला
ब्रह्मानंदीं डोलुं लागला
मुरलीचा स्वर कानीं आला

बळेंच घुमला
दरद दिवाण्या
खुळ्या मिरेला
चिरंतनाचा छंद लागला
चराचरांतच कृष्ण गवसला ! . . .

हलाहलाच्या
प्यालयामधल्या
तिच्या प्रतिमा
तिलाच हसल्या . . .

लाज कुणाकुणाची . . .
जनामनाची . . .
ती तर दासी घन-नीळांची
गिरिधरावरी तिचा हवाला
मत्यूंजयेला देव पावला
जालिम प्याला
सुधारूप झाला !

मृत्युंजया

श्याम सोनारे,
वरुड

अवघड गुंफण

सौ. पुष्पलता बापट,
जबलपूर

तुझ्या मनाची अवघड गुंफण
वदती सारे असेंच कांही
मींच उकलले धागे धागे
तुझें तुलाही कळलें नाही !

माझ्या मनिंची अवघड गुंफण
तूंही धरुनी असेंच चित्तीं
वाटे तुजला या जगतीं मज
मिळायची ना मैत्री-प्रीती

तुझ्या मनाची अवघड गुंफण
सोडविण्याला सिद्ध जाहलें
अविरत प्रेमाच्या वर्षावें
तुजला पुरतें मीं जिंकियलें

प्रेमळ स्पर्शाविना कधी का
सुटती मनिच्या कोमल गांठी
तुझ्या मनाचे रेशिम-धागे
आले सारे माझ्या हातीं

तुझ्या मनाची अवघड गुंफण
कोडें केवळ मलाच सुटलें
यशस्विनी मी हर्षोन्मादें
धुंदीमध्ये नाच-नाचलें

नवल घडे जें तुला सांगु का
जीत तुझी रे मला न कळलें
सोडवितां तव अवघड गुंफण
तुझ्या बंधनीं मीच गुंतलें

चिमणीचीं पिलें

रामकृष्ण सोनोरीकर,
मूर्तिजापूर

चिव् चिव् चिव् चिव् चिमणी करते
चोंचित काडी धरुनी उडते
अपुलीं घरटीं बांधो पुरती
झाडाच्या त्या फांदीवरती

आंब्याच्या सुंदर ढोलींत
घाली मग ती अंडीं तोंत
रक्षी त्यांना जिवभावाने
हसते, उडते आनंदाने

पिल्लें मग ती उडतीं टण् टण्
अन्न वेचुनी घेतीं कणकण
एक दिनीं पण डोमकावळा
भक्षायास्तव टपून बसला

चिमणा तेथे एक पातला
सावध व्हा सांगुनिया गेला
दारापाशी कुणी न गेलीं
पिलें चिमणिचीं सर्व वाचलीं

○ ○ ○ ○

○

अंधश्रध्दा

ह. मा. देशमुख,
ब्राम्हणवाडापूर्व

ढोंगी पसारा रे सारा तुझा देवा
काम करावें मीं नैंवेद्य तूं खावा

काम करूनी मी अर्धपोटीं राही
नित्य बसूनी तूं पोटभर खाई

तुझ्या सोबतीचे ऐतखाऊ दोस्त
आमच्या कष्टाने होई जगीं मस्त

राहील आमची हीच दशा सदा
जोंवरी न आम्ही सोडूं अंधश्रद्धा !

दूर हंबरे किनारा
न भ पा ठी व र अडे
माझ्या डोळ्यांच्या शिडास
हवें थांबायाला थोडें

टिंब टिंब आठवण
झाली ओझें साकळतां
कुठे चुकचुके तम
गाणें संपतां संपतां

रक्त घ्यावें आडोशाला
तरी उबारा येईना
ओटीपोटास आलेला
प्रश्न डोळ्यांत मावेना

दिशा दिशा प्रश्न झाले
स्पर्श साहीना कोठेंही
माझ्या पावलांची आता
मला सोबतही नाही

प्रवास

विद्याधर भागवत,
सावंतवाडी

बारा वाटांचा प्रवासी
तसू तसू ओलांडिता
दिशा पंकांत रुतली
काटा शोधतां शोधतां

आता सहस्र हातांनी
तोंडें घ्यावींत झांकून
आणि डोळ्यांनीहि घ्यावें
माझ्या हाताचें आव्हान !

भुकेजल्या होकाराचें
पुरे फळा आलें पाप
तुझ्या कुशींत लपाया
आज मालवले दीप

दीड वितीच्या व्यथेंत
भूक जगाची भगली
हीन नागव्या कृपेने
चूक जन्माची भोवली

युगायुगांत पाहतें
रामरायाची वाटुली
धूळ मस्तकीं धराया
तनु धुळींत झोकली !

अहिल्या

केशव बोबडे,
येवदा

० ० ० ० ०

लपंडाव

ज. य. कायंदे,
लोणार

डोळ्यालागी डोळा भिडतां
वरवर नुसतें हसावयाचें
फसलों असतां फसलों नाही
खोटें सारें समजायाचें

झुलवायाचें असेंच आपण
संथ मनोहर स्वप्न अपुरें
गतकाळाच्या आठवणीवर
जगावयाचें जीवन सारें

सळसळणारें मृगजळ सुंदर
क्षणाक्षणाला पहावयाचें
तळमळतें हें हृदय जोंवरी
लपंडाव हे खेळायाचे

नांगरशास्त्री

वसंत करमरकर,
खेड

मी बांगरवाडीचा नांगरशास्त्री
मोटेवरची ललकारी
पीक कापणी गीत भलरी
याच माझ्या श्रुति स्मृति
जमीन काळी जणू ताडपत्रें
लिहितों भाष्यें रसभरित
करून लेखणी पाभरीची
भरारा येतो वारा-
पिकें डुलतीं शिवारीं
जणू चालतें आवर्तन रुद्रपाठाचें
घेतला पटवून
संदेश गीतामाउलीचा
"कर्मण्येवाधिकारस्ते"
वागतों अगदी त्याबरहुकुम
मी बांगरवाडीचा नांगरशास्त्री !

o o o o

o

इशारा

भीमराव पाटील,
मारवड

कुठे चालला बाळा याची
आहे का रे जरा कल्पना
वाटेमध्ये किती पसरले
काटे हेही बघून घे ना

पहाट झाली तुझ्या जीवनीं
किरण फाकले बघ सूर्याचे
सोनें होवो तुझ तयांतच
भूषण तूं तर नव्या युगाचें

तुझ्यामुळे होउ दे गडचा रे
नव्या युगाला गर्व नव्याचा
सत्य प्रीतिच्या आधारावर
पायिक हो तूं मानवतेचा !

स्वर विश्व

प्रा. भानु चौधरी,
खिरोदा

मजभवतीच्या स्वर-विश्वांतुन
एक स्वराची निघे शलाका
स्पर्शुन जाते आंत कुठेंतरि
हृदयाला वा संज्ञेला का ?

त्या स्पर्शाने मूस होतसे
जाणीवांची अन् भावांची
त्याच मुशींतुन विस्तारतसे
नवीच संज्ञा व्यापृततेची

पुनः एकदा तींतुन सुटते
एक शलाका परम-सुखाची
अंशरूप दे विश्व-रुपाला
केंद्र बनुनिया स्वर विश्वाची

त्याच स्वराची ओढ जिवाला
त्याच स्वराचें वेड आजही
अणु अणु तनुमधला हो कंपित
मीच इथे स्वर बसुनी राही !

○ ○ ○ ○

ऊठ सखे

सदानंद उखळकर,
अकोला

ऊठ सखे, ऊठ ही पहाट जाहली ।ध्रु।
पक्षांची किलबिल ही
सुखवित बघ अखिल मही
रात्रीची शांतताहि भंग पावली ।१।
नेसुनि आरक्त वसन
उषा करित शुभ नर्तन
शुक्राची चांदणी बघुन लाजली ।२।
हा समीर मंद मंद
पसरवि भवती सुगंध
निद्रेचा सोड छंद दिशा उजळली ।३।

प्रतिज्ञा

सौ. सुशीला दाणी,
बुलढाणा

महाराष्ट्राच्या मर्द गड्यांनो,
जयमाला तुम्हि जिंकियली
स्वत्वाची जाणीव राखली
महाराष्ट्र-भू हर्षविली

शिवरायाचा प्रताप स्मरुनी
प्रताप तुम्हीं गाजविला
अल्प परी तरवार तळपवा
एक जुटीने पुढे चला

कर्तव्याला मोक्ष मानिलें
ध्येयापासुन ना ढळला
वीरांचा आदर्श समोरी
रतिभर ना मागे सरला

शूर मुरारी बाजि प्रभू
कर्तव्यदक्ष तो तानाजी
सहकार्याने समरीं लढले
सतत वीर ते रणगाजी

अतुल पराक्रम नांव राखलें
निष्ठावंत मराठ्यांनी
दिगंत कीर्ति तशी जाऊं द्या
जनतेच्या कानोकानीं

वंशज त्यांचे तुम्ही शोभता
विजय-पताका फडकविली
प्राणपणा लावून लढविली
वीरोचित ही कृती भली

नव महाराष्ट्रा, स्वागत तव हें
वंदन करितों तुज हर्षें
शेष राहिला भाग मिळविण्या
संतत झगडूं अति हर्षें !

आई

गो. ग. कोंसटवार,
नागभीड

आहे जगांत छान माझीच एक आई
तीर्थांत थोर तीर्थ माझीच एक आई

होतों मी बाल जेव्हा देऊनि दूध तेव्हा
किति गोड घास भरवी माझीच एक आई

रडतां उगा करी ती देऊनि गोड खाऊ
पापा सवेचि घेई माझीच एक आई

जातां उन्हांत फिरण्या धावून हाक मारी
पोटांत सर्व घाली माझीच एक आई

देवास नित्य विनवी दे सौख्य बालकास
वाही सदाच चिंता माझीच एक आई

किति गूण गाउ तीचे त्या थोर माउलीचे
विश्वास वंद्य वाटे माझीच एक आई !

○ ○ ○ ○

○

प्रीति

वि. का. पाटील,
मुडी करणखेड

मधुर सूर हे कोण छेडितें
का कवयित्री कविता गाते
घुटमळलें हें पाउल माझें
शीळ सारखी फिरून वाजे

अवचित ध्वनि तो स्पष्ट जाहला
तनमन सारें हलवुन गेला
भान हरपलें; धुंद जाहलों
त्या हसण्यानें मोडुन गेलों !

शब्द फुटेना ओठांमधुनी
मूक प्रीतिची मूक निशाणी !
आशय ना पण या प्रीतीला
मिळायची सरिता दरियाला !

सुंदर कांता

गोविंद कृष्ण मुंगशीकर,
अमरावती

तूं गोरी मी श्याम
सखे ग तूं रूपाची खाण ।।ध्रु०।।

कमलावरला भ्रमर भ्रांतला
तव रूपाला अधिक भाळला
अरुण उषेला हिणवुं लागला
तुझें लागतां ध्यान ! ।।१।।

तुला पाहुनी चंद्र लाजतो
ढगांत बसुनी मुखा लपवितो
विजेसारखा भौमहि लपतो
तेज तुझें उत्तान ।।२।।

यक्ष-नारि गंधर्व सुन्दरा
सुरांगना त्या सर्व अप्सरा
गर्व उतरतो त्यांचा सारा
गातां तव गुणगान ।।३।।

मला सुन्दरा अशी लाभली
जनवाणी ही अशी उमटली
भाग्यवंत हा पती भूतलीं
हा माझा बहुमान ! ।।४।।

परि ना वाटे मला धन्यता
कारण कविजन गाती कविता:
"शत्रुसारखी सुंदर कांता"
नको मला तो मान
सखे ग, तुझाच तुज अभिमान! ।।५।।

कळलें ना आजवरी
सत्तेंचें गूढ तुझ्या
विश्वाचा खेळ प्रभू
गेला सर्वहि वाया

स्वार्थाच्या सागरांत
लाख मत्स्य घेति उडचा
कळतें ना होईल रे
काय अनाचार उद्या

मृत्यूचें ताट इथें
जगणाऱ्या रोज दिसे
रडवीशी हसतांना
हाच तुझा न्याय असे !

न्याय

'राजदत्त',
करजगांवं

○ ○ ○ ○ ○

छायाचित्र

व्ही. आर. व्यास,
लाखपुरी

छायाचित्र तुझें हें
आवडतें माझें
किती दिवसांपासुनी
लटकलें आहे भिंतीला !
मळलेली चौकट त्याची
आस्थेची रेषाहि पुसली
रंग उडाले
श्रद्धेचे, भक्तीचे
पण त्यांतच मी आतां
भरीन रंग नवे
अन् करीन सर्वांना
आवडतें हें
छायाचित्र तुझें !

वाळलेल्या तुळशीस
यावा पानांचा बहर
मंजिऱ्यांनीहि डुलावें
मंद मंद वाऱ्यावर

रखरखतें अंगण
न्हावें सडासंमार्जित
आकाशींच्या तारकांनी
उतरावें रांगोळींत

देव्हारींच्या देवावर
साज फुलांचा चढावा
विझलेल्या ज्योतीसही
तेवण्याचा जोम यावा

बदल

नारायण पाटील,
गुरुकुंज

तुझें पाऊल पडतां
सारा बदल घडावा
मौन जाहल्या घरांत
प्रीति-सूर ऐकू यावा!

ο ο ο ο

ο

तुझिया नयनीं

शंकर पाटील,
शेवळा

तुझिया नयनीं काजळरेखा
मला पाहुनी बावरशी का ?
हालचाल तव मधुर बोलणें
अभिनय करुनी ऐकविशी का?

कळू न देशी भाव मनींचा
छेडुनि जाशी उगाच पण का?
मनांत माझ्या होउनि राणी
रोज यायचें ठरवितेस का ?

याचना

नारायण बांबल,
बेलोरा

याजक उभा मी वाढ माधुकरी
थांबू कोठवरी आई सांग

वाढ ग भाकरी असे ज्यांत हरी
भक्तीरसभरी भाजी आण

जेवीन आनंदें तुझ्या दारावरी
अमृताची झारी ओठा लावों

हाडीमासों आत्मा समरस झाला
दूर करी त्याला माउली गे

प्रसाद दे मज दुजें नको कांही
चित्त तुझ्या ठायों रमव ग

सामर्थ्य तुझ्यांत आहे मज कळे
म्हणूनिया बळें भिक्षा मागी

अमृताचे बोल पडूं दे ग कानीं
थकलीसे वाणी माझी आता !

o o o o

o

नभींच्या तारका

माणिक ढोके,
बाभूळगांव

नभींच्या तारका लुकलुकतात
ओशाळलें मन बहरवितात

हरपलें चित्त भटकलों किती
उल्कापातासंगें दावूं पाहे भीती

विश्व वाटे शून्य शोधूं कुठे प्राण
नभींच्या तारका गोंजारवी मन

मन बहरेल आशा-दीप येतां
प्रकाशाची ज्योत रवी उधळता!

वि. ....
नों: दि: ....

पाहिन डोळा कधि मी त्यांना
कसे दिसति ते सखे, सांग ना ।।ध्रु०।।

कांति असे का घन-नीळाची?
वाणी मधु का श्रीरामाची?
[illegible] भासति कां हसतांना?
कसे दिसति ते सखे, सांग ना ।।१।।

ठा. गं. स्वळमत
वि: ....
नों: दि: ....

तेज मुखावर का सूर्याचें?
बुद्धि-विभव का गजाननाचें?
अधीर मन हें शांत बसेना
कसे दिसति ते सखे, सांग ना ।।२।।

दुरुनि पाहिलें क्षणभरि त्यांना
रूप मनोहर दिसलें नयना
वेडें मन हें कांहि सुचेना
कसे दिसति ते सखे सांग ना ।।३।।

सखे, सांग ना

ह. वि. पळनीटकर,
नागपूर

o

o o o o

म्हणती उठा—

नीळकंठ आडकिने,
चंदनखेडा

काजळी निशा पातली दारीं
कांबळें काळें घेऊन उरीं
एकटी निशा सृष्टीचें गीत
केव्हांची उभी राहिली गात
मध्येच कांही घूत्कार उठे
अंतरीं मात्र थैमान दाटे
नभाच्या दारों चंद्रमा येई
प्रकाश-ज्योति चौफेर लावी
खट्याळ वारा चोरुनि आला
बुरखा काळा काढून नेला
हासली सृष्टि हासलें रान
म्हणती उठा 'उदेला दिन !'

ठा. गं. स्वळमत

38856
वि: काव्य ....

नाही कळलें

बाळ धामणकर,
पुसद

नजर मला देऊन पहाया
अदृश्य तूं राहसी सदाकदा
ऐकायाला कान देउनी
ऐकूं ना ये बोल तुझा

विशाल हें देउनिया अंबर
तूंच कोरलीं तयांत लेणीं
वेलबुट्टिची किती करामत
त्यावरती ठेविली काढुनी

चित्रकार तूं गडचा आगळा
करीं कुंचला जरीहि नाही
विश्व आणुनी आकाराला
दिसायचा तूं कुणास नाही!

ऋषी-मुनींची थकली वाणी
शब्दांना कांही न गवसलें
आणि तुझ्या या अमर कृतीचें
गुह्य कुणाला नाही कळलें!

o o o o o

आस

कृष्णा स. लाडसे,
तळोधी

निशिदिनीं माझें मन वसो ठायीं
'राम रघुराई' जपो माळ

सत्तेचा उन्माद परस्त्रीचें भान
कांहीही यांतून नको मला

जुन्या पोथींतल्या फक्त बाराखड्या
नको त्या बापुड्या मज कांही

प्राक्तनांत माझ्या असेंच असूं दे
नाम हें जपूं दे युगें युगें

स्मरण तुझें होतांक्षणिं मजला
पहावया तुज मन तळमळतें
दिलें खेळणें नंदनवन जरि
तरी रमेना तुझ्याविना तें

लिहावयाला जेव्हां बसतों
पेन सारखें मधेच अडतें
'काय तरी' अन् 'इश्श्य गडे' हे
कानीं येती शब्द मागुते

आणि ठाकते दृष्टिपुढे मग
सस्मित मूर्ती तुझी हासरी
मोहविते मज, हासविते मज
गालावरची खळी लाजरी

चुंबन घेतों कधी धावुनी
भिंतीवरच्या चित्रकृतीचें
आतुरलें मन तृप्त कराया
प्रतीक समजुन तव प्रीतीचें !

प्रतीक
वि. च. सोनोने,
लोणी

० ० ० ० ०

निवडणूक
'विश्वास',
हिंगणघाट

भांडणोत्पादक भारी
झगडे प्रवर्तक सारी
माजविते बेकारी
ही निवडणूक लावी वेड जना भारी

गावांत दुही ज्या नव्हती
समतेची जेथे वसती
व्यवहारीं ज्यांच्या प्रीती
या निवडणुकीने तेथे भांडण मस्ती

भले भले तिच्या पाठीशी
विद्वानहि ते साथीशी
गणती मग धनिका कैसी?
उधळली धन सारे मुकती गरिब प्राणाशी

किति गाव हिने बुडवीले
जनतेस पायिं तुडवीलें
रक्तही खूप वाहविलें
देशास हिने शेवटी शक्तिहीन बनवीलें!

o o o o o

याचना

कु. पद्मा देव,
नागपूर

मम खळखळत्या धुंद जीवनीं
तव धैर्याचें अमृत झरं दे
हताश माझ्या विकल मनाला
तुझ्या प्रीतिने नित्य हसूं दे

माझ्या सोबत तुझेंहि जीवन
आनंदाने सदा फुलूं दे
याचक म्हणुनी येतां दारीं
प्रेमाचें तव दान मिळूं दे

हताश माझ्या मुक्या मनाची
स्मृती तुझ्या हृदयांत असूं दे
पुन: कधी जर चुकुनि भेटलों
स्नेही म्हणुनी ओळख असुं दे

उदार तुझिया अंत:करणीं
मम प्रतिमेला जागा असुं दे
यशमय होवो जीवन म्हणुनी
मनापासुनी शुभ आशिष दे !

इवल्याशा क्षणार्धांत

ए. बी. कोळी,
धामणगांव

ढगाळल्या आकाशांत भास्कर तो डोकावतो
ऊन रेशमी सावल्या लाजवीत खेळवितो
पिसाट तो वात हळू साथ देत खिदळतो
हास्य करूनी विराट झोक्यावर झुलवितो
निळ्या मऊ शालूवर पिंजलेल्या अभ्रांतून
सोन्याहूनहि पिवळे रेंगाळती सूर्यकण
आरुणी ती लोळवीत निळ्या क्षितिज-रेषेशीं
इवल्याशा क्षणार्धांत जातो रवीहि अस्ताशी

o o o o

काहील

शेषराव अंबाडकर,
वरुड

निखाऱ्यांच्या घड्यावर रात्र थकली चालून
रक्ताळल्या आठवणी घर व्यथेला पाहून
झोंबे डंख अंतराला भूतकाळाच्या स्मृतींचें
तारूं गळून पडलें माझ्या संगीत-वीणेचें
आज माझ्या संगतीला धार एक आसवांची
पोळलेल्या पापणींत झाली काहील जिवाची

o o o o

स्वप्न

अरविंद पाठक,
मेडशी

स्वप्नीं येउनि एके दिवशीं
कुजबुजली तूं मम कानाशीं
जाऊं सजणा दूर दूर रे
प्रीतीचें बघ तुफान वारे
जाऊ ऐशा निवांत जागीं
किती अडचणी येवो मार्गीं
नव्या प्रीतिचा; नव्या जगाचा
स्वर्ग आपुला नव प्रतिभेचा
जीवन म्हणजे विशाल सागर
जाणें आहे पैलतिरावर......
इथेच माझें स्वप्न संपलें
शब्द तुझे पण घुमत राहिले !

पायतळीं तव गेलें शैशव
गुंफित माला गाणें अभिनव
अंतरांत ग तुझाच कलरव
सौभाग्य तुझें सदा ललाटी ·

हृद्‌गाभारीं तुझीच मूर्ती
तुझ्या प्रीतिची नयनीं ज्योती
करांत त्यास्तव पुजा, आरती
केवळ केवळ तुझियासाठी··

अमृत ओवी ज्ञानेशाची
अभंगवाणी श्रीतुकयाची
सरिता जणु ही तुझ्या यशाची
भक्त गणांची दाटी··········

होनाजीची अमर भुपाळी
अविट तियेचीं आज नव्हाळी
जपुन ठेविली हृदयाजवळी
भक्तिरसाची वाटी···माझी माय मराठी!

माय मराठी

अविनाश वरोकर,
काटोल

○ ○ ○ ○ ○

आधार

नीलकंठ ढोले,
काटोल

किती केली आगळीक परी फुटला ना कोंब
मधु स्वप्नांना माझिया आज लागला सुरुंग
तुझ्या स्मृतींत पेटलों उरीं वाढलें स्पंदन
रक्ताळल्या भावनांचें कुणीं करावें सांत्वन
साऱ्या वचनांची आता झाली जळोनिया राख
काय म्हणून ऐकावी कुणी अंतरींची हाक?
माझें भंगलें जीवन फक्त उरली किनार
आता माझ्याच अश्रूचा मला राहिला आधार!

प्रभात

सर्जेराव चौधरी,
चांदूर बाजार

काळोखाचें पिऊन काजळ
प्रभात आली संथ गतीने
सावध सारे; सावध व्हा रे
कुक्कुट फुंकी प्राण-पणाने

आकाशीच्या वेलीवरचे
इवले तारे होते लोपत
कुंजवनांतुन इवल्या इवल्या
गंधित कलिका होत्या डोलत

जागी झाली धरती माता
नीरवतेचा अंचल सारुनि
जगास उठवी कोमल हातें
मृदु-स्पर्शाने फुंकर घालुनि

भूमातेच्या कणाकणांतून
तुषार उडती तेज:प्रभेचे
पूर्व-दिशेच्या धवल-पटावर
हसलें वैभव नव-रंगांचें !

० ० ० ० ०

दुर्दैवी

अजाब भाकरे,
दिलालपूर

व्यर्थ मारितोस हाका तुझ्याकडे पाही कोण
सर्व आपुल्या कामांत येथे कांही रिकामें न

विश्वाच्या या बाजारांत सारे चैनीचे ग्राहक
नाही फुरसद कोणा ऐकावया तुझी हाक

तुझ्या आर्त किंकाळ्यांना प्रतिध्वनी रे कोठला
व्यर्थ कशास श्रमतो वाळवंटांत एकला ?

जरी पाखडशी प्राण नाही मिळायचें कांही
देवाजवळही जातां तुझ्यासाठी कांही नाही!

पैसा

बा. रा. काशीकर,
अचलपूर

माणुसकी जगीं पैशानेच येते
पैशावीण कांही कोठे न दिसतें

खावयास पेढे कपटानें देती
भोळ्या भाबड्यास मूर्ख बनवीती

गरीबांचें प्रेम निरर्थ हें येथे
निंदा फक्त त्याच्या वाट्यावर येते

पैशासाठी प्रेम सारे पैशासाठी
पैशावीण सारीं तुटतात नातीं

मूर्खाचे शहाणे पैशानेच होती
अशी या जगांत पैशाची महती !

o o o o

मनोरथ

शांतानुज,
यवतमाळ

मम मानसा वाटतें खग होऊन उडावें
गगनाच्या पोकळींत उंच दूर विहरावें

माझ्या मनाला वाटतें सुंदरसा वृक्ष व्हावें
छाया तप्त पथिकांना देत उभेंच असावें

मम मनास वाटतें दान सर्वस्वाचें द्यावें
मुक्त मधुर जीवन मेघ होऊन अर्पावें

रवि होउनिया नित द्यावा जगता प्रकाश
असा विचार मनांत येतो बघतां आकाश

कधी मनाला वाटतें अकारण-उगीचच
कशाला हे उभारावे कल्पनांचे मनोरथ!

जीवाच्या व्यथेला जाणिवेचें भान
अंतराचें रान आसवांना

आठवांची नदी भावनेचा पूर
पडला विसर व्यक्तित्वाचा

नशिबाचे भोग जीवनाचे संग
कांही केल्या योग टळेचिना

उफाळली नदी आडवा पाषाण
सोसवेना घण आघातांचे!

व्यथा
विनायक खवले,
वेलोरा

○ ○ ○ ○

तपस्या
बाबा मोहोड
माधान

अरे फळली तपस्या
गेला उल्हास फुलून
काळ्या मेघांचें मिळालें
आज वैशाखाला दान

तृप्त धरणी-मातेचा
श्वास शीतल जाहला
डोळा जांभूळ बनांत
जरा निजेला लागला

वाट वळणाची झाली
धुंद बेहोष, उन्मन
आलें हिरव्या स्वप्नांत
अंग तिचें शहारून

सारें सुखद जाहलें
तृप्ति मनांत लाजली
आज साऱ्या शापितांची
इथे तपस्या फळली

संग्रहालय, अस्मिता स्थळ...त.
३९८५७ वि: काव्य
१५४१

क वि प रि च य

क्रमांक १ ते १३: महाराष्ट्र शारदेचे थोर उपासक.

१४ **प्रा. वसंत दीक्षित**: जन्म ९ जून १९३० टिंघरी जिल्हा नासिक. पुणें विद्यापीठाचे एम्.ए. नगर येथे मराठीचे प्राध्यापक. विविध नियतकालिकांतून स्फुट काव्यलेखन.

१५ **कृ. ना. निकम**: जन्म २९ जुलै १९३१ चिंचपुर जि. अमरावती. प्राथमिक शाळेंत अशोक नगर येथे अध्यापक.

१६ **भाऊराव काळे**: जन्म सन १९०५. सांगळूद जि. अकोला निष्ठावंत काँग्रेस कार्यकर्ते आणि कवि.

१७ **वा. ना. विगम**: जन्म २८ नोव्हेंबर १९१७. नागभीड जि. चांदा. मुलांचे प्रसिद्ध कवि आणि लोककथाकार. 'घागर' या प्रातिनिधिक संग्रहांतील प्रथम पारितोषिकाचे मानकरी.

१८ **पंजाब मोहोड**: जन्म १९३० माधान जि. अमरावती. विधायक कार्यकर्ते. लेखनाची हौस.

१९ **प्र. रा. देशमुख**: गांधी विद्यालय धामणगांव (काटपूर) येथे मुख्याध्यापक. काव्यलेखनाची आवड.

२० **विष्णु सरताबे**: नागपूर विद्यापीठाचे पदवीधर. पुसद येथे ग्रामपंचायत अधिकारी या नात्याने नोकरी. कवितेची आवड,

२१ **ज्ञानेश्वर साधु**: वाशिम येथे जीवन शिक्षण प्रशिक्षण विद्यालयाचे प्राचार्य. विविध नियतकालिकांतून कविता प्रकाशित. "पयोष्णी" हा आगामी कवितासंग्रह.

२२ **महादेव गावंडे**: वणी जि. अमरावती. माधान येथील जीवनशिक्षण विद्यालयांत अध्यापक. कविता करण्याचा छंद "आमचें कलापथक" "परीक्षा वही" 'बाल विज्ञान मित्र' या पुस्तिकांचे लेखक.

२३ **श्रीनाथ सिंगरू :** जन्म १९३९. नागपूर येथील विज्ञान महाविद्यालयांत स्टॅटिस्टिक्स हा विषय घेऊन एम्. एस्सी. चे विद्यार्थी. नवोदित कवि.

२४ **देवीदास पुंजे :** जन्म काटोल जि. नागपूर. नागपूर येथे सरकारी नोकरी. काव्यलेखनाची हौस व धडपड.

२५ **मधुसूदन देशपांडे :** जन्म १२ जुलै १९३१ आष्टी जि. वर्धा. इलेक्ट्रीक इंजिनिअर महाराष्ट्र विद्युतमंडळांत नोकरी. इंग्रजींतून काव्य-लेखन.

२६ **नागेश कुळकर्णी :** किन्हीराजा जि. अकोला. विविध प्रकारचें काव्यलेखन आणि नियतकालिकांतून प्रकाशन. कांही नाटयछटा व बाल-गीतांचें नागपूर आकाशवाणीवरून ध्वनिक्षेपण.

२७ **शिवाजी साळुंके :** मूळ वास्तव्य पुण्याचें. नाटयकलेची आवड. सध्या महाविद्यालयीन विद्यार्थी.

२८ **बजरंग सरोदे :** जन्म १९३५ रौंदळा जि. अकोला अनेक प्रातिनिधिक काव्यसंग्रहांतून व नियतकालिकांतून कविता प्रकाशित.

२९ **पद्माकर सराफ :** अमळनेर येथे प्रताप महाविद्यालयांत चतुर्थ वर्षाचे विद्यार्थी. साहित्याची आवड.

३० **रामकृष्ण हिर्लेकर :** वलगांव येथील एस्. एल्. हायस्कूल मध्ये शिक्षक. विनोदी लेखनाची आवड.

३१ **श्री पु. पिंपळे :** आकोट जि. अकोला. आध्यात्मिक वाचन लेखनाची आवड. एक यशस्वी प्राथमिक शिक्षक व श्रेष्ठ संतसेवक.

३२ **ना. द. काशीकर :** जन्म १९०६ दिग्रस येथे पोस्टखात्यांत नोकरी. साहित्य, नाटय आणि गायनाची आवड.

३३ **वि. तु खोंगल:** पांढरकवडा येथील प्रशिक्षण महाविद्या-लयांत प्राध्यापक. कवि आणि कथाकार.

३४ **न. रा. धुळधर :** चमक जि. अमरावती. निष्ठावंत कांग्रेस कार्यकर्ते व कवि. 'वाटचाल' हा प्रकाशित कवितासंग्रह.

३५ नीळकंठ महाले: जन्म १९४३. शिक्षण मॅट्रीक. उमेदवार कवि.

३६ सौ. सरस्वती सुभेदार: जन्म १०-११-१८९७. सुप्रसिद्ध व वयोवृद्ध कवयित्री. 'इंदू' 'जयश्री' व 'लपंडाव' हे काव्यसंग्रह आणि 'हिऱ्याचं चूर्ण' हा लघुतम कथासंग्रह प्रकाशित. १९६१ मध्ये 'लपंडाव' या बालगीत-संग्रहाला महाराष्ट्र सरकारचें पारितोषिक.

३७ माधव पांडे: 'सुमनानुज' या टोपण नांवाने काव्यलेखन.

३८ भानुदास जाणे: प्राथमिक अध्यापक. नवोदित कवि.

३९ भरतकुमार रघुवंशी: जन्म १९३१. विमानदलांत नोकरी बऱ्याच प्रातिनिधिक काव्यसंग्रहांतून कविता प्रकाशित.

४० माणिक भोयर: मुलताई येथे असिस्टंट हेल्थ ऑफिसर. "शैला" हा आगामी काव्यसंग्रह.

४१ ख. म. खंडागळे: सेवानिवृत्त बँक अधिकारी. प्रतिष्ठित मराठी नियतकालिकांतून कांही लेख व कविता प्रकाशित.

४२ सुधाकर लोखंडे: 'कुसुमानंद' या नांवाने काव्यलेखन.

४३ ल. म. काटे: जन्म १९३० अडुळाबाजार. सध्या हिंगणा येथे शिक्षक. "काटेरी फुलें" हा आगामी कवितासंग्रह.

४४ जे. बी. देशमुख: जन्म १९-४-१९३८. संगीत-गायनाची आवड. विविध नियतकालिकांतून लेखन प्रकाशित.

४५ गो. रा वैराळे अकोला येथील "लोकशक्ति" दैनिकांत संपादकीय खात्यांत नोकरी.

४६ अरविंद देशगांडे: जन्म २७-६-१९३७. 'शशिधर' या नांवाने काव्यलेखन. विविध नियतकालिकांतून कविता प्रकाशित.

४७. मधु खोकले: वास्तव्य शेलूबाजार जि. अकोला प्राथमिक अध्यापक. काव्य लेखनाचा छंद.

४८. लक्ष्मण नवरे: जन्म सातारा. राष्ट्रभाषा प्रचारक. कथा-लेखक. नागपूर येथील पटवर्धन विद्यालयांत हिंदीभाषा प्रमुख अध्यापक. मार्मिक समीक्षक आणि कवि. आकाशवाणी कलावंत.

४९ ना. रा. बुटले: तोहोगांव जि. चांदा. नवोदित कवि.

५० कृष्णा चौधरी: वरुड येथे विद्यार्थी. विविध नियतकालिकांतून काव्य प्रकाशित. 'नवकालिका' या आगामी प्रातिनिधिक संग्रहाचे एक संपादक.

५१ मा. बा. लोखंडे: लोही ता. दारव्हा. लोणी येथे ग्रामसहाय्यक. काव्यलेखनाचा छंद.

५२ कु. आशा लिमये: सुप्रसिद्ध कवयित्री सौ. उषा लिमये यांची सुकन्या. जन्म २३-१०-१९४३. वयाच्या १३ व्या वर्षापासून काव्यलेखन.

५३ वामन आठल्ये: जन्म देवास १२-९-१९१३. बी.ए., एल्‌एल्‌.बी. बी. टी. "संभावितांचा काळा बाजार" या नाटकाचे लेखक. कथा, कविता आणि निबंध नियतकालिकांतून प्रकाशित.

५४. लीलाधर चवरे: 'अभ्यासक' या नांवाने काव्यलेखन. १९५४ पासून काव्यलेखन प्रारंभ. नागपूर येथे विक्रीकर कार्यालयांत सरकारी नोकरी.

५५ संभाराव मार्कंड: यवतमाळ येथील अमोलकचंद महाविद्यालयांत विद्यार्थी.

५६ भास्कर जोशी: सातारा येथे साप्ताहिक 'श्रीशाहू' या पत्राचे सहसंपादक. राजकारणाची आवड. विरंगुळा म्हणून काव्यलेखन.

५७ गो. ब. उराळे: जन्म १९४०. प्राथमिक शिक्षक. "अखेर काय झालं" या नाटकाचे लेखक.

५८ वि. त्र्य. कारंजेकर: कारंजा (लाड) येथे म्युनिसिपल हायस्कूलमध्ये शिक्षक. शिशुगीतांचे लेखक. 'उपासक' नांवाने कविता प्रकाशित.

५९ बाबा गावंडे: दारव्हा येथे भूसंरक्षण कार्यालयांत नोकरी. लहानपणापासून काव्यलेखनाचा छंद.

६० वि. द. पुरोहित: पंढरपूर कविमंडळाचे कार्यकारी सभासद. साहित्याचे व्यासंगी.

६१ सुधांशु गुलधे: जन्म १९४४ खापा जि. नागपूर. नवोदित कवि.

६२ गणेश देशमुख: जन्म १९४१. उमरा जि. अकोला. नवोदित कवि.

६३ श्री. ब. सदाफळे: जन्म ३-९-१९३५. प्रशिक्षित शिक्षक. 'गुरुजी' 'चांदोबा' मधून कांही कविता प्रकाशित.

६४ केशव हाते: जन्म काजळेश्वर जि. अकोला. रिसोड येथे कृषि अधिकारी.

६५ मनोहर महाले: जन्म १७-३-३८. प्राथमिक प्रशिक्षित शिक्षक.

६६ राजाराम पाठक: व्यासंगी शिक्षक व साहित्याचे अभ्यासक. हिंदीची विशेष आवड.

६७ वसंत पिंगळे: जन्म ७-२-१९३८. नवभारत विद्यालय राजोली येथे अध्यापक.

६८ सु. फ. पाटेकर: कळंब येथे जीवन शिक्षण विद्यालयांत यशस्वी अध्यापक. कवितालेखनाचा छंद.

६९ बळवंत लामकाने: जन्म १९३९. नवोदित कवि.

७० प्रभाकर जावरकर: जन्म ३१-७-१९३८. 'घागर' मधील तिसऱ्या क्रमांकाच्या पारितोषिकाचे मानकरी.

७१ रमेश डोंगरे: अकोला येथील आशा मुद्रण मंदिरांत नोकरी.

७२ सी. एन्. माटे: मराठवाड्यांत खादी ग्रामोद्योग क्षेत्रांत नोकरी.

७३ तुळशीदास चौधरी: ज्युनिअर बेसिक स्कूल नांदेड येथे मुख्याध्यापक. कविता व बालवाङ्मयाचें लेखन.

७४ कु. शैला फडणवीस: जन्म १-१-१९४३ नागपूर. महाविद्यालयीन अध्यापन. काव्यलेखनाचा छंद.

७५ कु. नलिनी एदलाबादकर: जन्म १० जुलै १९४२. काव्यलेखनाची आवड. सध्या वलगांव जि. अमरावती येथे वास्तव्य.

७६ देवीदास सराफळे: लाडेगांव येथे प्रशिक्षित अध्यापक. कवि. 'जानोसा' या आगामी प्रतिनिधिक संग्रहाचे संपादक.

७७ स. रा. माहुलकर: जन्म १९०९. नागपूर येथे वास्तव्य. तरुणपणापासून काव्याची आवड. प्रसिद्धिपराङ्मुख वृत्ति.

७८ यशवंत पारखी: जन्म १७ मार्च १९३६. पुसद येथे दूरध्वनि कार्यालयांत नोकरी. काव्याचा छंद.

७९ प्रभाकर पिंगळे: नागपूर विद्यापीठाचे पदवीधर औद्योगिक विद्यालय दिग्रस येथे शिक्षक. कवि व साहित्याचे व्यासंगी.

८० नीळकंठ मांदाडे: जन्म १९३१. यशस्वी मुख्याध्यापक. विविध नियतकालिकांतून काव्य प्रकाशित.

८१. भास्कर राऊत: अध्यापनाचा व्यवसाय. कॉलेजपर्यंत शिक्षण. साहित्याची मनापासून आवड.

८२ जीवनकुमार राठी: नागपूर येथे प्रशिक्षित शिक्षक. कवितेची आवड. जन्म २५-८-१९३२.

८३ कृष्णकुमार राजरत्न: नवोदित कवि व कथालेखक.

८५ पुरुषोत्तम बुटे: यवतमाळ येथे शिवाजी हायस्कूलमध्ये शिक्षक. कवितेची आवड.

८५ श्याम सोनारे: विदर्भाचे नामांकित मर्ढेकरी कवि. 'गनमन-भवरी' या संग्रहाचे लेखक.

८६ सौ. पुष्पलता बापट: पूर्वाश्रमांत कु. पुष्पलता कुळकर्णी या नांवाने गद्यपद्यलेखन. लहानपणापासून साहित्याची आवड.

८७ रामकृष्ण सोनोरीकर: नवोदित लेखक.

८८ ह. मा. देशमुख: वास्तव्य बाभूळगांव. नवोदित व श्रद्धाळु वृत्तीचे कवि.

८९ विद्याधर भागवत: 'छंद' 'सत्यकथा' या नियतकालिकांतून कविता प्रकाशित. हायस्कूलमध्ये शिक्षक.

९० **केशव बोबडे:** येवदा येथे अध्यापक. यांच्या कविता भावरम्य असतात.

९१ **ज. य. कायंदे:** लोणार. नवोदित कवि.

९२ **वसंत करमरकर:** खेड जि. पुणें येथे कृषिविस्तार अधिकारी. नवोदित कवि.

९३ **भोमराव पाटील:** जन्म १९४०. शिक्षक. कवितेची आवड.

९४ **प्रा. भानु चौधरी:** एम्. ए., बी. टी., डी. पी. एड्. फैजपूर येथे प्राध्यापक. कवि आणि गायक.

९५ **सदानंद उखळकर:** टिळक रा. विद्यालयांत अकोला येथे शिक्षक. काव्याचा व्यासंग.

९६ **सौ. सुशीला दाणी:** बुलढाणा येथील प्रसिद्ध महिला कार्यकर्त्या व कवयित्री.

९७ **गोपाळा गणपती कोसटवार:** जन्म १२-४-१९२५ नागभीड. प्रशिक्षित शिक्षक. व नवोदित कवि.

९८ **वि. का. पाटील:** नवोदित कवि.

९९ **गोविंदराव मुंगशीकर:** 'मराठ्यांचें सिंहासन' या नाटकाचे लेखक.

१०० **राजदत्त:** वास्तव्य करजगांव. कविता लेखनाचा छंद.

१०१ **व्ही. आर. व्यास:** लाखपुरी येथे होमियोपॅथिक डॉक्टर.

१०२ **नारायण पाटील:** जन्म १ जुलै १९४२. नवोदित कवि.

१०३ **शंकर पाटील:** नवोदित कवि.

१०४ **नारायण बांबल:** बेलोरा येथे प्रशिक्षित शिक्षक. नाट्य व काव्यलेखनाची आवड.

१०५ **माणिक ढोके:** जन्म २-१०-१९३६. बाभूळगांव येथे विकास खात्यांत नोकरी. काव्याची आवड.

...मराठी ग्रंथ संग्रहालय, ठाणे. स्थ...

अनुक्रम ३९८५७ ..... वि: काव्य...

१०६ ह. वि. पळनीटकर: नागपूर येथें मध्य रेल्वेंत नोकरी 'आमचं जमवून घ्या' या नाटकाचे लेखक.

१०७ नीळकंठ आडकिने: जन्म १२-११-१९३९. चंदनखेडा येथे प्रशिक्षित शिक्षक.

१०८ बाळ धामणकर: सरकारी मुलींची शाळा पुसद येथें अध्यापक. नवोदित कवि.

१०९ कृष्णा लाडसे: वास्तव्य तळोधी बाळापूर. जुन्या वळणाचे कवि. विपुल काव्यलेखन.

११० वि. च. सोनोने: नवोदित कवि.

१११ बा. म. इंगळे: 'विश्वास' नांवाने कवितालेखन. महाविद्यालयीन विद्यार्थी.

११२ कु. पद्मावती देव: जन्म २६-१-४१. वास्तव्य नागपूर. कवितेची आवड.

११३ ए. बी. कोळी: नागपूर विद्यापीठाचे पदवीधर. शिक्षक व कवि.

११४ शेषराव अंबाडकर: वरुड येथे विद्यार्थी व कवि.

११५ अरविंद पाठक: ज्यूनिअर बी. एस्सी. कवितेची आवड.

११६ अविनाश वरोकर: जन्म ७-७-१९३२ बी. ए. शिक्षक व कवि.

११७ नीलकांत ढोले: जन्म १५ जाने. १९३९. प्रशिक्षित शिक्षक. कवितेची आवड.

११८ सर्जेराव चौधरी: चांदूर बाजार येथे अध्यापक, कवितेचा छंद. नियतकालिकांतून कविता प्रकाशित होतात.

११९ अजाब भाकरे: वास्तव्य दिलालपूर, मॅट्रीक पास. सहकारी खात्यांत नोकरी.

१२० वा. रा. काशीकर: लिपिक. कवितेच्या लेखनाची हौस.

१२१ **शांतानुज** : वास्तव्य यवतमाळ. 'शांतानुज' या टोपण नांवाने काव्यलेखन. पूर्ण नांव गोविंद ना. देशपांडे. यवतमाळ येथील अमोलकचंद महाविद्यालयांत बी. ए. च्या वर्गात विद्यार्थी.

१२२ **विनायक खवले** : जन्म बेलोरा. १९३६. विकास खात्यांत आरोग्य निरीक्षक. काव्यलेखनाचा छंद. नियतकालिकांतून कविता प्रकाशित होत असतात.

१२३ **बाबा मोहोड** : मंगलधाम, माधान. 'अस्मिता' आणि 'घागर' या प्रातिनिधिक संग्रहांचे संपादक, 'मुलांचे विनोबा' या पुस्तकाचे अनुवादक आणि 'पायवाट', 'शेवंती', 'नवाप्रकाश' आदि पुस्तकांचे लेखक.

म. ग्रं. ठाणे. स्थळप्रत
३९८५७ ... वि: काव्य
क्रमांक ... ९५४८७ ... नों: दि: ३०।१२।...
REFBK-0011955
REFBK-0011955
मराठी ग्रंथ संग्रहालय ठाणे
ग्रं. क्र. ९९९५५
शाखा